

ŽUPNIJSKO ROMANJE ŽUPNIJE STOPIČE 2020

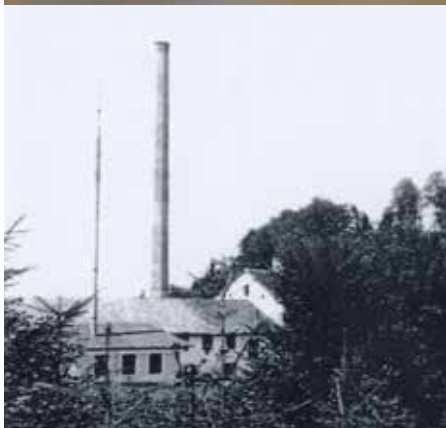
IZ DOLŽA MIMO GLAŽUTE K FABRIKI IN V PANGRČ GRM

Jaz sem z vami vse dni do konca sveta (Mt. 28,20)

Besedilo uredil: Anton Goršin

Joannes Vuffhoy

Slika slikarja Mihaela Stroja, 1847

UVODNA BESEDA ŽUPNIKA

Naj se veselijo in radujejo narodi, ker sodiš ljudstva pošteno, vodiš narode na zemlji. (Ps 67,5)

Naj se zdi še tako neverjetno, zgodovino sveta kot tudi zgodovino stopiške župnije, vodi Bog, ki je vse ustvaril.

Psalm 30 potrjuje tole z naslednjimi besedami: „Jaz pa sem rekel v svojem zadovoljstvu: »Ne bom omahnil na veke.« Gospod, v svoji dobrohotnosti si me postavil kot trdno goro; skril si svoje obličje, bil sem zmeden.“ (Ps 30,7-8)

Za lažje razumevanje tega prevoda pogledajmo še drug prevod istega psalma, kot se nahaja v slovenskem brevirju: „Ko se mi je dobro godilo, sem rekel: “Nikoli ne bom omahnil.“ Gospod, dokler sem v milosti pri tebi, sem trden kot gora. Ko pa odtegneš svojo milost od mene, žalostno propadem.“ Verjamem, da to dejstvo velja tudi za stopiško župnijo, odkar obstaja. Predvsem pa verjamem, da je dobro biti Božji prijatelj.

Za človeka ni dovolj, da je samo kristjan, da bi bil Božji prijatelj, da bi bil z njim povezan. Tudi kristjan je namreč lahko samo navidezno pobožen. Biti z Bogom pa pomeni, da ga imam rad iz srca.

Ni dovolj samo izpolnjevati njegove zapovedi, saj golo izpolnjevanje le-teh lahko človeka privede do občutka pravičnosti in do ošabnosti. Tisto pravo prijateljstvo se rodi šele iz ljubezni do Boga. Ko ga imaš tako zelo rad, da ti zanj ni težko storiti ničesar. Ljubezen je izpolnitev postave, pravi apostol Pavel v trinajstem poglavju Pisma Rimljanom.

Postava je izpolnjena pravilno takrat, ko vse delamo iz ljubezni do Boga. Podobno kot fant ne gre k dekletu zato, da bi izpolnil svojo obveznost, ampak ker želi biti z njo.

Nekateri ljudje danes pozabljajo na Boga, pri drugih je vedno prisoten v njihovem spominu in ga ljubijo. Verjetno se je nekaj podobnega dogajalo tudi našim prednikom.

Toda ena in edina resnica ostaja kljub temu nespremenjena: Bog vedno ljubi svoje ljudstvo in ga zato tudi vzgaja. Čas vzgoje gotovo ni vedno prijeten, kar je v svoji preteklosti občutila tudi stopiška župnija. Življenje njenih ljudi ni bilo nikdar lahko. Včasih zaradi njihovih napak, pogosto pa zato, ker je bilo njihovo pričevanje o Bogu preveč moteče za okolico. Toda Bog naše župnije ni nikoli zapustil. Tudi danes ji stoji ob strani in jo vzgaja. Zato nam je podaril Marijo, dobro Božjo mater, h kateri se lahko vsakdo zateka v varstvo in pri njej išče tolažbo. Kako zelo prikladno je, da je ravno njej, Tolažnici žalostnih, posvečena stopiška župnija. Tolažnici tistih, ki zaradi svoje dobrote in srčnosti izkušajo trpljenje, ker so Božje priče. Marija pa je tolažnica tudi tistim, katerim je vzgoja kdaj prebridka. Zato ji vzklikajmo: Tolažnica žalostnih – prosi za nas!

Ta tolažba je bila in je podarjena z namenom, da bi lahko še naprej vztrajali v prijateljstvu z Bogom in ostajali Cerkev, ki je Kristusovo telo, kruh za življenje vseh. Kruh za življenje sveta.

Tadej Kersnič

BESEDA AVTORJA BESEDILA

V pogovoru z g. župnikom Tadejem, ki je omenil možnost letošnjega romanja na Gorjance, sem se počutil nagovorjenega, da pripravim kratko predstavitev zanimivosti, ki jih imamo skorajda v naši neposredni okolici oz. le dober korak od naših domovanj, hkrati pa tudi dogodkov, povezanih s težkimi preizkušnjami v preteklosti. Vsako romanje je namreč vedno povezano tudi z določeno žrtvijo romarja oz. romarjev in je tako ali drugače povezano s spravo z Bogom zaradi človekovih grehov.

Hitro gredo v pozabo hudi dogodki, povezani s preizkušnjami, a še hitreje vzroki, zaradi katerih Bog dopušča trpljenje, ki se včasih zdi kot v nebo vpijoča krivica. Ob preučevanju župnijske kronike, nekaterih drugih dokumentov župnije in pa življenja in dela Janeza Trdine so se mi namreč razkrile marsikateri zgodovinski skrivnosti, ki jih želim deliti z

vsemi resnice iščočimi ljudmi. Le poznavanje resnice lahko vodi v napredek in je garancija za uspeh, vsako prikrivanje oz. zamolčevanje le-te pa vedno pripelje do nasprotovanj in žrtev, kar se navsezadnje kaže tudi v vojnah.

Letošnje romanje je torej povezano s spravo za naše lastne grehe pa tudi za grehe prednikov, da bi bili deležni Božje usmiljenosti. To je mogoče doseči le, če smo pred Bogom ponižni, priznavamo svoje grehe in za storjene grehe opravimo primerno pokoro.

V naših krajih so razsajale kužne bolezni, ni bilo prizanešeno s turški vpadi in požari in težke so bile posledice zaradi revolucije med in po drugi svetovni vojni. Vse te preizkušnje so povezane s človekovo oddujčitvijo od Boga, s človekovo prevzetnostjo, da s svojim znanjem vse zmore sam in da zato božjega varstva ne potrebuje. In ko človek Boga ne išče in ga ne potrebuje, ga Bog prepusti samemu sebi in preizkušnje so tu.

O DOLŽU IN NJEGOVIH POSEBNOSTIH

Od najstarejše do novejšje zgodovine Dolža

Leta 1997 so na območju Grebena in Pušč odkrili najdbe iz kamnitega materiala, ki sodi v čas mezolitika (pričetek pred 10.000 leti) ali neolitika (do leta 6.000 pred Kristusom) (eše13052). Na Selih na Brezniku pa je bilo leta 1901 odkrito gomilno grobišče iz obdobja starejše železne dobe (l.750 do 300 pred Kristusom). Prvi pisno omenjeni posestniki so bili mehovski gospodje in njihovi naslednjiki. V tukajšnjih vaseh pa sta imela svoje posesti tudi ljubljanska komenda križniškega reda in novomeški Kapitelj.

Leta 1982 je na pobudo treh zag-nanih domačinov (Francija Bačarja, Jožeta Kobeta in Jožeta Vidmarja nastala samostojna KS Dolž, ki je povezala vasi: poleg Dolža še Sela pri Zajčjem Vrhu, Zajčji Vrh, Vrhe in Igljenik. V krajevni skupnosti je okoli 560 prebivalcev.

Podružna cerkev sv. Kozme in Damjana

Cerkvica na Dolžu je posvečena velikanoma v krščanskih krepostih. Rodna brata Kozma in Damijan, ki sta mučeništvo prestala v začetku 4. stoletja v Egeji, v pristaniškem mestu v Kilikiji v Mali Aziji, sta morala pretrpeti mnogo mučenj. Med drugim sta bila vržena v morje, postavljena na grmado, pribita na križ, kamnana in s puščicami obstreljevana. Vse to sta z božjo pomočjo nepoškodovana prestala in na koncu njunega mučeništva so ju krvniki obglavili. Bila sta zdravnik in ozdravila sta tudi mnogo takih, katere so drugi zdravniki imeli za neozdravljive. Ob zaslišanju pred mučenjem sta mučiteljem de-ja-

la: "Ozdravljala sva bolj z božjo močjo kakor s svojim znanjem. Ni nama za zemske dobrine, zakaj Kristusova sva." Med drugim sta tudi pomočnika proti kužnim boleznim, ki so v preteklosti tudi v tukajšnjih krajih pogosto razsajale.

Podružna cerkev s prvotnima zavetnikoma sv. Petrom in Pavlom se na Dolžu omenja že leta 1581. Naslednjič je cerkev sv. Kozma in Damjana na Dolžu omenjena 1763 v vizitacijskem zapisniku goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa. Cerkev je tedaj imela 3 oltarje, 2 keliha in 3 zvonove. Na zunanji strani zvonika cerkve je v zidu vpisana letnica 1722 in na stopnici v cerkvi pod korom letnica 1749, kar najverjetneje kaže na tedanje temeljito obnovo cerkve in spremembo zavetnikov cerkve. Okoli leta 1790 je ljubljanski škof Mihael baron Brigido načrtoval, da bo Dolž samostojna župnija, a do te uresničitve ni prišlo. Podobarska delavnica Štefana Šubica je v letu 1863 izdelala kipe sv. Kozma in sv. Damijana, sv. Petra, sv. Florijana in sv. Silvestra, leta 1865 pa je delavnica izdelala tudi stranska oltarja sv.

Blaža in sv. Lucije, ki pa po požigu cerkve 1942 nista bila obnovljena. V teh časih je podružnica imela tudi manjše orgle. Na desni strani ob glavnem oltarju je danes tako kip Kristusa kralja iz leta 1951 in na levi strani kip Lurške Marije, katerega je cerkvi daroval nek Novomeščan okoli leta 1950. Leta 1866 je za cerkev Janez Šubic narisal dve sliki, in sicer sliko sv. Uršule in sliko Marije živega rožnega venca, ki pa sta v požaru izginili. Prvotna slika sv. Kozme in sv. Damijana je bila delo Janeza Evangelista Dobrovskyja (najverjetneje s konca 19. stoletja ali začetka 20. stoletja). Postlov križev pot je cerkvi podarila cerkev v Stopičah leta 1891. V prvi oddaji zvonov za vojne potrebe marca 1917 sta bila cerkvi odvzeta veliki in srednji zvon. V spomin na posvetitev soseske Presvetemu Srcu Jezusovemu 26. februarja 1928 je cerkvi rojakinja, domačinka s. Patricija Murn, tedaj predstojnica usmiljenih sester v Novem mestu, podarila leseni kip Jezusa s presvetim Srcem. Po obnovi požgane cerkve med vojno je bila v cerkvi na Dolžu ponovno sv. maša na Martinovo nedeljo leta 1946.

Pomembnejše preizkušnje tukajšnjih vasi

Leta 1855 je razsajala kolera. Največ - 9 smrti je bilo na Vrheh, 7 na Zajčjem Vrhu in 5 na Dolžu. Pet let pred tem v nekaterih vaseh tedanjemu župniku Verščaju nekateri niso hoteli dati predpisane bere. Tedaj je bila pri teh ljudeh izvedena tudi vojaška izterjava. Zajčji Vrh je leta 1894 zajel močan požar. Iz vasi krajevne skupnosti se je zaradi slabih gospodarskih razmer v 60-letnem razdobju (od 1870 do okoli 1930) izselilo v tuje dežele okoli 215 oseb. Vrnili so se le redki. Bil je čas preizkušenj zaradi suš, toče in zmrzali, pojav trtne uši pa je močno prizadel vinogradništvo.

Posebno poglavje za ljudi v tukajšnjih vaseh je čas druge svetovne vojne in 4 desetletja po njej. Med drugo svetovno vojno, 5. decembra 1942, sta bili namreč po komunističnih revolucionarjih požgani cerkev in šele dobro zgrajena osnovna šola ter v bližini stoječa trgovina trgovca Turka iz Stopič. Dva meseca pred tem pa je najverjetneje Džemsov bataljon požgal lesno podjetje

vrhniškega župana Ignacija Hrena - Fabriko in cerkvico sv. Egidija na Gorjancih. Kar nekaj ljudi je tako izgubilo delo in zaslužek. Posledice medvojnih spopadov in povojnega revolucionarnega nasilja so se odrazile tudi v velikem številu ubitih, kar preko 100 oseb (Dolž 58 oseb, Zajčji Vrh 18, Vrhe 15, Igljenik 8 in Sela 5), velika večina le zato, ker niso podpirali revolucionarjev. Vodjo obnovitvenih del na cerkvi so nasprotniki obnove skušali celo zastrupiti. V šoli, katere izgradnje in dela je bil še posebej vesel župnik Jožef Smolič, pa so bili že pred vojno močno nastrojeni proti veri, posebej pa se je to odrazilo po vojni. Da otroci ne

bi hodili k verouku, so jih po pouku celo namerno zadrževali zaprte v učilnici. Večini vernih pa je bil tedaj preprečen tudi dostop do boljših in bolje plačanih delovnih mest. Zavevno je bil po novih oblastnih zavrt tudi nadaljnji razvoj tukajšnjih vasi. Vsekakor je zanimivo vedeti, kaj se je dogajalo pred vojno in zakaj so bile takšne posledice. Iz ustnih virov je mogoče zaključiti, da si je večina ljudi tedaj močno želela družbenih sprememb in so verjeli obljubam po boljšem in pravičnejšem redu propagatorjev komunistične partije. O posledicah so njeni agitatorji seveda previdno molčali.

Osnovna šola na Dolžu

Zaradi precejšnje oddaljenosti od osnovne šole v Stopičah so si v krajih vzhodnega dela župnije močneje pričeli prizadevati za lastno osnovno šolo že pred prvo svetovno vojno, v letu 1919 pa je bil sprejet dokončni sklep Kranjskega šolskega sveta, da se na Dolžu ustanovi enorazredna ljudska šola. Pouk za 105 vpisanih otrok se je pričel 16. septembra 1919. S šolskim letom 1925/26 je šola postala dvorazredna in je zaposlovala dve učni moči. Učenci so prihajali v šolo iz Dolža, Cerovca, Igljenika, Pangrč Grma, Pušč, Vrhov, Zajčjega Vrha in nekaj učencev je po slabi gozdni poti prihajalo celo iz tovarne na Gorjancih. V šolskem letu 1933/34 sta bili učiteljici Lavričeva in Erkarjeva. Erkarjeva je imela leta 1933 za krajane tudi predavanje z naslovom "Važnost sadjarstva in uporaba sadja", veliko predavanj na šoli je bilo o varčevanju in razvilo se je tudi protialkoholno gibanje (100 let osnovne šole Stopiče, 2000, str. 40 - 46). Spomladi 1938 pa so na Dolžu zavihteli krampe in motike za

izgradnjo lastne šole in do jeseni je bila že pod streho. Delo je prevzel stavbenik Valentin Vrhovnik iz Nova mesta. Vodja šole na Dolžu je tedaj bil Franc Jalen, ki pa je že v jeseni odšel v Žužemberk (Župnijska kronika). Šola je bila blagoslovljena 5. novembra 1939 po novomeškem proštu Karlu Čerinu (1924 - 1949). Kako je bil ta dogodek pomemben za krajane, priča tudi navedba oseb, ki so bili pri blagoslovu šole prisotni. Pomembnejša imena prisotnih so: ban Marko Natlačen, narodni poslanec dr. Franc Kulovec (tedaj tudi senator v kraljevini Jugoslavije), načelnik sreza Novo mesto, Franc Brulc, župan občine Šmihel - Stopiče, in druge, tedaj pomembne javne osebnosti. Zagotovo so te osebnosti na določen način pomagale, da je bila šola dograjena. Ob tej priliki je na Dolžu maševal stopiški župnik in liberalna učiteljica je tedaj močno integrirala proti njemu. Kot je zapisal kronist, neuspešno. Kronist je zelo pohvalil lepo urejeno šolo in ob koncu zapisa zaželel, da bi šola dobro in dolgo služila svojemu plemenu namenu posredovanja znanja mlademu rodu (Župnijska kronika 1939).

Šolska prizadevanja na Dolžu je prekinila druga svetovna vojna, saj so se kmalu po pričetku vojne v šolsko stavbo vselili italijanski vojaki. Grobo prekinjen pa je bil pouk 5. decembra 1942, ko je po ustnih virih skupina partizanov iz Gabrja po boju z domačimi nasprotniki skupaj s cerkvijo sv. Kozma in Damjana zažgala tudi šolsko zgradbo. V poletnem času so z udarniškim delom domačinov pripravili les za ostrešje šolske stavbe. Pouk pa se je s 15. decembrom 1945 pričel v hiši domačina Franca Gredenca. Obnovitvena dela na šolskem poslopju so bila končana 11. junija 1947. Leta

1959/60 je šola postala družbena ustanova in šolska obveznost 8-letna. Učenci višjih razredov (5., 6., 7. in 8. razred) so bili tedaj prešolani v šolo v Stopičah.

Druga zanimivejša stavbna dediščina na Dolžu

Jeruševa kašča (Ravnica 12, Dolž) (eše 22412), Jurjav toplar (Ravnica 11, Dolž) (eše 22413), Kasarnškova domačija iz 2. polovice 19. stoletja (Šolska cesta 52) (eše 22414), Punčigerjeva kašča iz 2. polovice 18. stoletja (Šolska cesta 57, Dolž) (eše 22410).

ŽUPNIK JOŽEF SMOLIČ

Zakaj nekaj besed o župniku Smoliču? V župniji je namreč doživel kalvarijo 2. sv. vojne in bil po vojni po oblastnikih zaznamovan kot duhovnik izdajalec, kar pa je bilo do njega zelo krivično. Obtožbe tožnikov, tudi nekaterih tukajšnjih domačinov, so temeljile na nedokazanih in neosnovanih trditvah. Iz opravljene raziskave o župniku Smoliču in njegovem delu je mogoče zaključiti, da je bil povod za njegova zasliševanja, mučenja in zapor odkrit seznam dobrotnikov za nove orgle v Stopičah, ki jih naj bi leta 1952 blagoslovil škof Vovk. Na tem seznamu je bilo zapisano tudi njegovo ime. Kot je znano, so škofa Vovka, ko je prihajal v Stopiče, tedaj na vlaku zažgali in so zato želeli odgovorni politiki po mednarodni reakciji to gnusno dejanje na vsak način opravičiti. Vovk je pozneje oblastnike prosil, da so Smoliča izpustili iz zavora, kar so tudi storili.

Ker večina o župniku Smoliču ne ve

OB 50 LETNICI NOVIH ORGEL
ŠKOFU ANTONU VOVKU V SPOMIN,
KI JIH 20. JANUARJA 1952
NI MOGEL BLAGOSLOVITI.

veliko oz. ve le nekaj, kar ni bilo res, je zato potrebno osvetliti njegov lik v čim boljšem poznavanju njega in njegovega dela. Na kakšen način se kaže njegova veličina v župniji? Leta 1939 je pričel z večjimi obnovitvenimi deli v župnišču. Ta dela so zajemala ureditev stopnic, stropov v veži, zamenjavo kuhinjskih oken ter izdelavo izolacije tal in sten. V cerkvi in župnišču je bila tega leta izvedena tudi električna instalacija. Električna luč je najprej zagorela v cerkvi, župnišču in pri gostilničarju Žagarju, in sicer 21. decembra 1939 – štiri dni pred božičem. Drugi župljani elektrike tedaj niso hoteli, ker jim je bila predraga in tedaj niso imeli denarja. Za izgradnjo električnega voda v vasi, iz katerega so pozneje dobili elektriko tudi ostali v vasi, je župnik Smolič tedaj založil 8.500 din (kar je znašalo 15 mesečnih plač) iz fonda za katoliški prosvetni dom.

V župniji je bila namreč velika želja po izgradnji katoliškega doma in se je za ta namen že nekaj let zbiral tudi denar. Gradbeni inženir je načrte za gradnjo tega doma v župnišče prinesel 15. oktobra 1940, a se z gradnjo zaradi vedno bolj grozeče vojne nevarnosti ni pričelo. Založen denar župniji ni bil vrnjen. Nadalje je treba omeniti njegova predvojna opozorila, ki jih je ljudem izrekal, ker je vedno več ljudi videlo rešitev nakopičenih gospodarskih problemov v očitni podpori revolucionarjem. Na njegova opozorila se tedaj niso kaj veliko ozirali in so ga imeli za nazadnjaškega. V župnijski kroniki za leto 1939 je ta odnos ljudi še posebej slikovito opisal, ko je bil po blagoslovu cerkvice sv. Egidija prebran državni razglas za pripravo na vojno. Na Dolžu sta bila zaradi italijanske zasedbe šole in cerkve 5. decembra 1942 po skupini partizanov iz Gabrja požgana šola in cerkev. Oktobra leta 1943, po odhodu Italijanov (3. septembra), pa je bilo v začetku oktobra po borbah Gubčeve brigade požgano tudi župnišče ter staro in novo šolsko poslopje v Stopičah. V smrtni

Pan in Julija	Časnik	500
Jan Mozar		300
Jordan Rader		200
Egeli Majer		200
Mary Dvornik		200
Jozef Mihar		200
Jozef Gašnik		100
Ran Rader		100
Gyrgo Lusar		100
Stevil Lusar		100
Jordan Mirk		100
Jozef Jir		100
Golobci		100
M. Mavcar		100
Jozef Barchan		100
Bacovna		100
B. Lusar		100
R. Lusar		50
Kričan		50
Zorec		100
Jozef Jerič		100
vsja skupaj		3000 obljuba

nevarnosti je bil tedaj tudi župnik. Na to je bil opozorjen s strani ene od spovedovank pred sv. mašo in se je zato še isti dan po sveti maši odločil za odhod v Novo mesto, ki je bilo zavarovano pred revolucionarji. Pod tamkajšnjo zaščito in varstvo pred revolucionarji so se zatekali tudi številni krajan iz župnije.

Med vojno so bile razbite šipe pri cerkvi, posamezniki pa so imeli namen požgati tudi cerkev, kar pa se k sreči zaradi nasprotovanj enega od udeležencev ni zgodilo. Ostala poslopja so bila deloma razbita, razkrita in večinoma neuporabna. Odvzeto je bilo cerkveno in nadarbinsko orodje.

Po ustnih informacijah njegovih sorodnikov Smolič ni zagovarjal uporabe orožja in je svojega kaplana Urbanča, ko je bil oborožen z revolverjem, zavrnil za somaševanje. Nadalje je treba opozoriti, da je pomagal, kjer je mogel in kolikor je lahko. Če sredstev ni imel, jih tudi ni mogel deliti z drugimi. Ustni vir omenja, da je pozneje kot župnik v Tunjicah prejel tudi dar v večji vsoti denarja, ki pa ga je nato namenil za potrebe tamkajšnje cerkve. Vse življenje je živel skromno in preudarno v zavesi, da je tudi sam grešnik. Njegova aretacija leta 1952 je bila povezana z zažigom ljubljanskega škofa Antona Vovka, ko je ta imel namen blagosloviti nove orgle v Stopičah. Del zasliševanja so bila tudi pogojevanja, in sicer da se odreče Cerkvi in škofu Vovku, za kar so mu obljubljali drugo dobro plačano službo. Ker je vztrajal, da je nedolžen, so kmalu sledila tudi ustrahovanja. V svojo nedolžnost je bil prepričan, zato se sodnega procesa ni bal. Sodni proces je bil javen in v sodni dvorani so bile pretežno posebej najete osebe, ki so z glasnimi vzkliki Smoliča obdolževale zločinov. Sam omenjenih

zločinov ni nikoli potrdil.

Smolič je prišel v Stopiče novembra 1932. Vse do smrti župnika Franca Žitnika leta 1938 je opravljal službo kaplana, zatem pa je prevzel tudi vodenje župnije. Novembra 1933 je skupaj z župnikom nastopil proti močni razvadi v župniji, da so botri z otrokom hodili v gostilno, kjer so ure popivali in bili brezskrbni do novokrščenca. Zaradi tega naj bi celo umrl en otrok, eden pa naj bi padel iz rok botra in se kotalil po brežini. Kaplan Smolič je v želji po prepričitvi takšnih dogodkov zahteval, da morajo botri podpisati izjavo, v kateri so se zavezali, da bodo po krstu otroka takoj odnesli domov. To nekaterim ni bilo všeč (seveda gostilničarjem in cerkovniku iz Stopič) in je zato bilo potrebno na dopis sreskega načelstva v Novem mestu z dne 22. 9. 1933 uradno pojasnilo (Župnijska kronika, 1933). Problem

pitja alkohola je tudi še danes pri posameznih družinah velik problem. Po pripovedovanju je bil Smolič zelo dosleden in zahteven oz. strog (Cimrmančič, 2017). Drugi viri pa omenjajo, da je bil njegov predhodnik Žitnik še strožji (Šafar, 2017). Omenjeni zadevi seveda ustvarjata vtis, da so lahko nekateri do Smoliča gojili tudi stare zamere in so se mu tako lahko v vojnem oz. povojnem času tudi maščevali.

Smolič je bil aretiran 26. 2. 1952 (Griesser Pečar, 2005, str. 335, 336). Zoper njega so pričali tudi nekateri stopiški farani. Dne 8. 5. 1952 je bila na sodišču v Novem mestu glavna obravnava zoper Jožeta Smoliča, ki je bil med okupacijo župnik v Stopičah pri Novem mestu in ga je Okrožno sodišče v Novem mestu obtožilo kaznivih dejanj po čl. 125 KZ, češ da je od začetka do konca okupaci-

je pomagal sovražniku pri številnih ukrepih odvažanja prebivalstva v internacijo, pri prisiljevanju v službo sovražnih oboroženih formacij in pri drugih vojnih zločinih. Konkretno so ga obdolževali, da je med okupacijo od maja do konca septembra 1942 v Stopičah z Jankom Debeljakom in kaplanom Janezom Urbančem organiziral ustanovitev "Štajerskega bataljona", ki je pozneje postal Legija smrti.

Obsojen je bil na 20 let strogega zapor, tožilstvo pa je proti sodbi vložilo pritožbo (prav tam, AS, 223, Vlada Republike Slovenije, šk. 34, Bilten JTLRS, 31. 5. 1952). Vrhovno sodišče je tako 7. 5. 1952 kazni zvišalo na dosmrtni strogi zapor (NŠAL, seznam obsojencev duhovnikov). Leta 1960 je zapustil zapor in postal župnik v Zgornjem Tuhinju. Umril je 23. 4. 1983. Pokopan je v Dobrniču. Poudariti je potrebno kako zelo pomembna je bila zanj šola na Dolžu (domačini so se zanj trudili skoraj 50 let), saj se je o njej pohvalno izrazil tudi v župnijski kroniki. Zavedal se je nevarnosti in posledic komunistične revolucije, toda njegova opozorila so bila zaman. Zapor in mučenja njegovemu služenju Bogu niso ničesar odvzela, nasprotno, pridala so mu le zasluženje za odpuščanje grehov drugih.

DOLŠKI IZVIRI

Do izgradnje vodovoda sta bila za krajane dolškega območja glavna vira vode Mrzlavka in izvir Žleb, ki je bil zajezen leta 1955 in leta 1957 betonsko obzidan. Tu so domačini zajemali vodo za gospodinjске potrebe in tudi napajali živino, prali pa so tudi perilo in v zimskem času svinjska čreva. Nedaleč od potoka

Palež, ki se steka v Klamfer, je studenec Kukec. Voda v njem nikoli ne presahne, v zimskem času pa je toplejša od okolice. Nekatere dolške ulice so poimenovane prav po posameznih izviri vode.

DOLŠKA STEKLARNA - »GLAŽUTA«

Ustanovil jo je Janez Rückel, ki je imel pred tem skupaj s svojim bratrancom Janezom Friedrichom steklarstvo v Ojstrici pri Vranskem. Rückel je bil od leta 1815 steklar pri Maksu Andreju, steklarju v falskem okraju (Ruše). V svoji prošnji guberniju za dovoljenje o postavitvi in obratovanju steklarne z dne 26. oktobra 1837

navaja, da je sklenil z gospodstvom Ruperč vrh, ki je pripadalo tedaj mladoletnemu baronu Amandu Antonu pl. Schweigerju, pogodbo za popolno izsekanje lesa v gozdnem predelu Polom, Grebenec in Srednji vrh in za postavitve steklarne na graščinskem svetu. V steklarni je nameraval zaposliti 8 steklarjev, 16 pomočnikov, 4 kurjače, 1 topilca in 16 drvarjev ter vložiti poleg znatne vsote za poslopja še 16.000 goldinarjev kot obratno glavnico.

Rückel je 23. decembra 1837 od gubernija pridobil deželno dovoljenje za postavitve in obratovanje steklarne. Steklarno je odprl v Šentjanževi dolini pod Dolžem na Gorjancih, ob potoku Palež. Za kraj, kjer je steklar-

na delovala, se je kasneje udomačil naziv Glažuta. Ker je lastniku primanjkoval kapital, da bi mogel obratovati v zamišljenem obsegu, se je začel zadolževati: trgovcu Janezu Globočniku v Novem mestu je dolgoval leta 1839 za prejeta posojila in blago za obresti 4400 gld, baronici Schveiger 2000 gld, Franzu Schmidtu, trgovcu v Kozjem, dobavitelju pepelike preko 2487 gld. Finančne težave so bile vzrok, da je Rückel s pogodbo z dne 4. marca 1841 odstopil svojo steklaro z vsemi pritiklinami in s pravicami do sečnje Jožetu Arltu, poslovodji trgovine s steklom Antona Langerja v Trstu.

Steklaro na Dolžu je imela eno peč s štirimi lonci. Ker je bil pri enem loncu navadno zaposlen le en steklar z enim pomočnikom, je bilo število delavcev majhno. Podjetje ni uspevalo niti v Arltovih rokah. Zaradi finančnih težav je 13. junija 1844 steklaro prodal svoji ženi Ivani. Tudi tretji lastnici posli niso tekli po sreči, zato je leta 1847 steklaro Dolž bila prodana na dražbi. Kupil jo je novomeški trgovec Janez Globočnik, ki je bil največji upnik. 21. maja 1849 pa je ta steklaro

prodal lastniku gospostva Ruperč vrh, baronu Amandu Schweigerju, ki je bil tudi ves čas lastnik gozdov, iz katerih so sekali les za kurjavo. Ta je bil kot predzadnji kupec njen lastnik manj kot leto dni. 12. marca 1850 je celotno ruperško gospostvo, Mehovo in Čretež s steklaro vred prodal zadnjemu, šestemu lastniku, Juliju pl. Valmaginiju, dvornemu ceremoniarju na avstrijskem dvoru. Ta je po dveh letih obratovanja dal 1852. steklaro za 50 let v zakup zasebnikoma Karlu Slanini in Janezu Mitterdorferju na Zgornjem Avstrijskem. Bila sta zadnja v kar številni verigi lastnikov in upravljalcev steklarne Dolž na Gorjancih, preden je ta v letu 1854 dokončno prenehala obratovati. Po poročilih trgovske in obrtne zbornice za leto 1852 steklaro takrat ni obratovala. Znano je, da je obstajala do leta 1855, vendar pa je že eno leto prej ustavila delo. (https://www.dolenjskilist.si/media/arhiv-pdf/dl/1966/DL_1966_12_08_48_871.pdf)

V času Rückla je bilo ocenjeno, da je lesa v dodeljenih gozdnih predelih za 30 do 50 let obratovanja steklarne. Po pogodbi z gospostvom Ruperč vrh je moral vsako leto posekati najmanj 600 sežnjev drv v go-

loseku, posekal pa jih je lahko tudi več. Les za steklaro so lahko sekali na predelih Polom, Grebenc in Srednji vrh, ki so merili okoli 800 oralov (blizu 500 ha). Gozdovi naj bi bili tedaj prezreli in so bili primerni za takojšnji posek.

Podložniki gospostva Ruperč vrh, ki so imeli pravico do sečnje v gozdnih predelih, oddanih Rücklu, so gradnji steklarne nasprotovali, boječ se za svoje pravice v gozdu. Tako so povedali župani vasi Brezovica, Orehek, Zajčji Vrh, Hrib in Sela, medtem ko vas Dolž ni imela pomislekov. Na okrožju so pritožbe petih okoliških vasi ovrgli, ker so imeli upravičenci možnost dobiti svoj les iz preostalih 1200 oralov ruperškega gozda (1 ha = 1,73 oral). Mnogi okoliški domačini so našli v steklarni zaslužek z vožnjami, pri zavijanju steklovine v slamo, izdelavi zabojev, nakladanju na vozove in podobno. Strokovni delavci pa so bili v glavnem Nemci in Italijani.

V steklarni je leta 1850 prišlo tudi do stavke, katera je doslej najstarejša znana dokumentirana stavka na Dolenjskem. Iz poročila okrajnega komisarja Tribuzzija je razvidno, da je v steklarni junija 1850 potekala stavka štiridesetih tam zaposlenih delavcev. Iz zapisnika je mogoče razbrati, da je tedaj steklaro za-

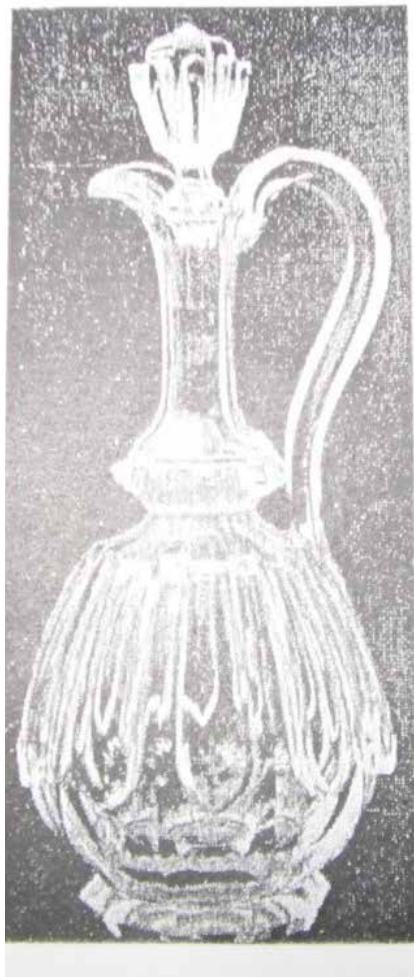
poslovala 8 steklarjev, 2 topilca, 1 mizarja in 1 dnevnega delavca, 9 zidarjev, 6 drvarjev in 13 drvarskih hlapcev (po priimkih sodeč so slednji najverjetneje bili domačini). V poročilu je zapisal, da je 28. junija odšel po nalogu okrajnega glavarja Mordaxa v spremstvu zdravnika dr. Pettersa in lastnika steklarne Julija pl. Valmaginija na ogled razmer. Valmagini je namreč pred tem zaprosil za vojaško pomoč, da se v steklarni uredijo razmere. Navedel je, da naj bi bilo ob vojaški asistenci 26. junija 1850 v steklarni nekaj delavcev ranjenih zaradi strelav.

Po prihodu na Dolž je imel zdravnik dr. Petters takoj obilico dela s pregledom steklarskih žena in otrok, saj je večina delavcev na Dolžu žive-la z družinami. Komisar Tribuzzi je posamično zaslišal delavce steklarne in na vprašanje, zakaj so prenehali delati, ugotovil, da zato, ker so slišali za sodni spor med sedanjim lastnikom Valmaginijem ter prejšnjim lastnikom baronom Schweigerjem in se zbal za kruh in delo. V poročilu je navedeno, da nobeden ni imel strelne rane, na več delavcih pa so bile opazne poškodbe, ki so kazale na to, da so bili tepeni.

Kaj je bil vzrok za stavko? Kot je mogoče iz poročil zaslediti, je Valmagi-

ni izsilil prodajo gospostva Ruperč vrh s steklarno po neprimerno nizki ceni (okoli 18.000 gld – prava cena je bila okoli 48.000 gld). Po takšni ceni naj bi gospostvo odkupil, ker je baronu Schweigerju večkrat pomagal v finančni stiski.

Stavka je verjetno trajala najmanj 5 dni. Iz poročila je mogoče sklepati,

da je bil tedanji direktor steklarne J. Koler precej malomaren in z vsemi delavci - potem ko je posest prevzel Valmagini - ni obnovil delovnih pogodb. Zaradi slabe vesti ga najbrž tudi ni bilo v steklarni ob ogledu 28. junija. Poleg neurejenih delovnih pogodb pa so bili zagotovo problem tudi zaostanki v izplačilu mezd (plač). Ker se je izkazalo, da je Valmaginijeva trditev, češ da je vojaštvo uporabilo orožje in je bilo nekaj delavcev ranjenih, neresnična, je deželna komisija prenehala z nadaljnjo preiskavo - takšen sklep je bil izdan 31. julija 1850 (Jakopec, Stavka na Dolžu 1850).

Od obrata ob potoku Paležu se je ohranilo le še nekaj ostankov zidov steklarne in steklovine v kepah. Kot spomin na izdelke nekdanje dolške steklarne pa je ohranjen do sedaj znan le en steklen izdelek v muzejski zbirki gradu Podsreda. Ta izdelek je kozarec z začetnicama novomašnika F. S.. Po raziskavi študentov te-

ologije v času delovanja steklarne je bil kozarec najverjetneje izdelan kot darilo novomašniku Frančišku Svetličiču, ki je bil rojen v Idriji. Ker je imel novo mašo 5. 8. 1839, je bil kozarec izdelan najverjetneje v prvi polovici leta 1839.

FRANČIŠEK SVETLIČIČ

Rojen je bil 2. aprila 1814 v Idriji, umrl pa je je 22. februarja 1881 v Ljubljani. Po končanem ljubljanskem liceju je študiral bogoslovje in bil v mašnika posvečen 5. avg. 1839. Najprej je bil do 1843. kaplan v Rovtah nad Logatcem, pa do 1846. v Cerknici in nato še na Vrhniki do 1856. Zatem je bil župnik v Sorici do 1863. in v Godoviču do 1879. leta. Kot deležnik Banke Slovenija je izgubil vse premoženje in se novembra 1879 upokojil ter najprej živel na Razdrtem in pozneje v Ljubljani s pomočjo podpore duhovnikov prijateljev. Umrl je v v hiralnici. France

Kobler je v slovenskem biografskem leksiokonu zapisal, da je najboljši pesnik noviške dobe. Za pesništvo ga je pridobil duhovnik in slovničar Franc Metelko, zlasti pa je nanj vplival pesnik Prešeren. Bil je izpovedovalec svoje notranjosti; odlikuje ga tehtna vsebina in skrbna, večinoma sonetna oblika. Prešernov vpliv je tu in tam tako močan, da je marsikatera pesem, posebno satirična, skoraj parafraza Prešernove. Predmet lirčnih pesmi mu je razmišljanje o življenju, sreči in nesreči; čeprav je osnovno čustvo trpko, skoraj pesimistično, povsod zmaguje zaupanje v Modrost in Pravičnost. Najrajši uporablja primere iz narave, domača dela (oranje, sejanje, košnja, žetev)

ali romantične prispodobe (vožnja po morju, popotnik, romar, jetnik). Zaradi svojega jasnega in trdnega življenjskega nazora prehaja marsikatera pesem v čisto poučnost, npr. Dekletom, Mladenčem. Njegova poznoromantična, k razmišljanju nagnjena, osebnost se kaže zlasti v pesmih, kjer se ustavlja ob veličastvu narave ali kjer mu posamezni kraji bude spomin na preteklost ter razmišlja o narodovi prihodnosti. Priповedne pesmi je zajemal najrajši iz ljudskega izročila, saj se v snovi čuti spomin na kraje, kjer je služboval. Pesmi so večinoma zložene v nibelunški kitici. Tudi v njegovih pripovednih pesmih prevladuje romantično vzgojna misel.

GORJANSKA ŽAGA - FABRIKA

Žago na Gorjancih je leta 1894 postavil dr. Robert Schlesinger-Goriani, ki je pred tem leta 1893 kupil Graščino Ruperč vrh. Delovala je na paro in je bila opremljena z raznimi stroji in parilnico. Že leta 1916 sta posest in žaga prešla v last hrvaške banke v Zagrebu, leta 1918 pa je njen lastnik postal baron Franc Ofenfels-

-Gschwind in leta 1922 Tovarnica pokučstva i industrije drveta d.d. v Krapini.

V letu 1924 so postali lastniki žage Ivan Šiška, lastnik tovarne parketov v Ljubljani in njegova družabnika brata Heinrichar, lesna industrijalca iz Škofje Loke. Tovarna je imela tedaj dva polno-

jarmenika, eno žago samico in šest krožnih žag. Trideset delavcev je izdelovalo parket, deske in parilo bukov les. Predelovali so večinoma bukovino. Les so tovorili s konji in izdelke odvažali po cesti »Oglarica« (zgrajena okoli leta 1870, vrisana že v starih avstrijskih kartah) do Vahte in nato proti Novemu mestu.

Ker je v bližini tovarne kmalu začelo primanjkovati lesa, si je direktor

žage Šiška leta 1927 zamislil povsem leseno gozdno železnico, širine 60 cm, ki je potekala od tovarniškega skladišča Rute in Bajte, mimo Krvavega kamna do Črnih lic. Dolžina železnice je bila 4 km. Žaga je imela 20 tovornih vagončkov in na vsakega so lahko naložili 5 – 6 m³ lesa. Sprva so prazne vagone vlačili s konji, naložene pa so samotечно spuščali do žage. Z vagončki so upravljali zavirači oziroma t.i. bremzarji. Ker se je promet lesa z vagoni že v nekaj letih močno povečal, so konje zamenjali z dvema lokomotivama, delujočima na sesalni plin (kurjenje v posebnem plinskem generatorju), ki so ju kupili v Nemčiji. Na progi je delalo 8 do 10 delavcev.

Leta 1935 je ljudska posojilnica v Ljubljani prevzela posestvo »Parna žaga Gorjancik«. Novo upravo je vodil gozdar Rudi Draksler. Pri zmernem izkoriščanju gozdov je bil dan velik poudarek tudi odpravljanju posledic malomarne in nenačrtne eksploatacije v preteklosti.

Zadnji zasebni lastnik je bil trgovec

in župan Ignacij Hren iz Vrhnike, ki je žago tudi delno obnovil, podaljšal cesto proti Gospodični, večinoma po trasi železnice do Velikega Placa, in zgradil odcep ceste v Glažarjev graben. Leta 1937 je žaga pogorela, bila kmalu obnovljena, a med vojno konec septembra oz. oktobra 1942 dokončno požgana. Zažig je izvedel Džemsov bataljon 1. proletarske udarne brigade Toneta Tomšiča. Na mestu žage so opazne še ruševine in del dovoznih poti, po katerih so vozili železniški vagoni z lesom. Na mestu cerkvice pa je postavljena lesena stavba, kamor se je mogoče zateči ob slabem vremenu.

Žaga je bila pomembna tudi za ljudi pod Gorjanci. Današnji prebivalci Dolža in okoliških vasi imenujejo kraj «Pri Fabriki». Z gozdovi tu danes gospodari gozdar Roman Zaletelj.

O delu na žagi je leta 2001 povedal nekaj izkušenj tudi Janez Šašek iz Pangrč Grma, ki je bil nekaj časa tu tudi zaposlen. V času od leta 1923 – 1942 je žaga imela 12 krožnih žag (cirkularje), 2 železna gartra in en lesen garter. Na žagi je delalo tudi do 24 delavcev, na skladišču 6 skladiščnikov in v gozdu 6 sekačev. Lastnik je zaposloval enega nadzorika pri žagi in enega na skladišču.

Les so do železnice spravljali s tremi pari konj, ki so bili v lasti lastnika žage. Po železnici so dnevno vozili trikrat s 4 vagoni. Delo je potekalo od 6. zjutraj pa do 18. ure popoldan, pogosto tudi v noč. Plača je znašala 2 do 3 din na uro; cena malice je bila tedaj 2 din. Razžagan les so nato s konji odvažali v Novo mesto na lesno skladišče. Žagali so plohe, debeline 6, 7 in 8 cm, ter deske 3 in 4 cm. Največ je bilo bukovega lesa in nekaj malega hrastovega. Delavci na žagi so bili iz različnih podgorskih vasi: Podgra-

da, Konca, Dolža, Gabrja, Jugorja, Vrhov, Stopič in Suhadola. Delavec iz Cerovca je skrbel za cesto, iz Vinje vasi pa je bila večina furmanov (Šašek, 2001). Gozdne železnice tedaj niso več uporabljali, leta 1941 pa so tirnice še ležale v gozdu.

Žago, gozdarsko hišo, logarnico, upravno poslopje, hlev, skladišča in leseno cerkev, ki je bila šele izgrajena (v njej je bila sveta maša le enkrat), je jeseni leta 1942 požgal Džemsov bataljon. Zadnji lastnik Hren pa se ob koncu vojne izselil v Ameriko. Po vojni so ti gozdovi postali državna last in z denacionalizacijo so bili ponovno vrnjeni pravnim naslednikom predvojnega lastnika.

Še nekaj besed o zadnjem lastniku Fabrike

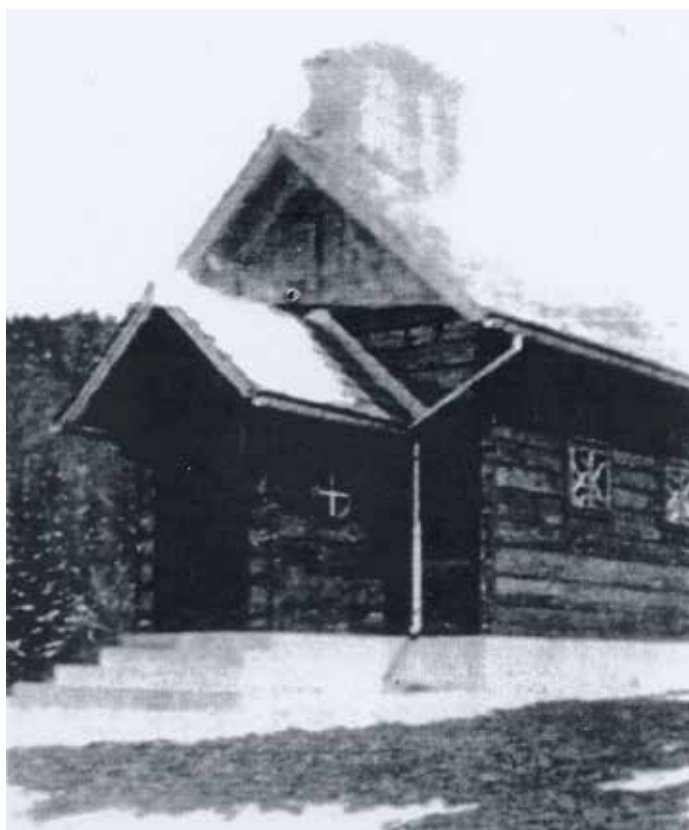
Ignacij Hren je bil rojen 27. julija 1891 na Verdu pri Vrhniki. Umrli pa je 29. maja 1985 v Chardonu, Ohio (ZDA). Ignacija je po končani ljud-

ski šoli oče izučil za čevljarja. Že kot mlad fant se je na željo staršev Ignacij udeleževal telovadbe in prosvetnega dela v telovadnem odseku izobraževalnega društva, ki ga je leta 1906 ustanovil na Vrhniki kaplan Janko Sedej. Ta telovadni odsek je postal pozneje orlovski odsek. Dve leti je bil tudi predsednik vrhniškega orlovskega okrožja. Nastopal je tudi kot gledališki igralec.

Leta 1920 je pričel s trgovino v Ribnici na Dolenjskem in se čez dve leti poročil. Leta 1922 je postal družab-

nik lesnega podjetja Maček & Comp. v Logatcu, že štiri leta pozneje pa si je sezidal lastno parno žago na Verdu. Od Ljudske posojilnice v Ljubljani je 19. maja 1940 odkupil gozdno posestvo na Gorjancih in takoj tudi tam postavil v obrat parno žago. S politiko se je začel ukvarjati že zgodaj. Ko je bil star devetnajst let, je imel že politične vaške sestanke. Leta 1936 je postal vrhniški župan, kar je ostal do 4. maja 1945, ko je v želji po zaščiti življenj v svoji družini moral zapustiti domovino.

V komunistični revoluciji je izgubil sina Matjaža in vse štiri brate. Poleg sina je imel še 5 hčera. Maja 1945 je z družino odšel na Koroško. Sin Matjaž – še mladoleten - je bil tedaj v šentviškem taborišču zajet kot domobranec. Avgusta je dobil izpustnico iz taborišča, a se domov ali kam drugam nikoli ni vrnil. Ignacij je v svojih spominih opisal tudi srečevanje z generalom Leonom Rupnikom, kjer posebej poudarja, da je general resnično pomagal slovenskemu ljudstvu, kadar in kjer je mogel.

CERKVICA SV. EGIDIJA (TILNA)

O cerkvi sv. Egidija je mogoče nekaj informacij pridobiti iz župnijske kronike za leto 1939. Kronist je zapisal, da je bila 3. septembra 1939 posebna slovesnost v stopiški župniji, tedaj je namreč ljubljanski škof Gregorij Rožman blagoslovil novo zgrajeno cerkev sv. Egidija na Gorjancih. Cerkev je postavila Ljudska posojil-

nica iz Ljubljane, ki je bila tedaj lastnica parne žage na Gorjancih.

Predvidevati je mogoče, da je pobuda za postavitev cerkvice prišla od tedanjega poslovodje v Fabriki v želji po božjem varstvu, dve leti pred tem so namreč poslopja tukajšnje lesne industrije pogorela. Kot je zapisal župnijski kronist, je bila slovesnost lepa in bilo je veliko ljudstva iz vseh

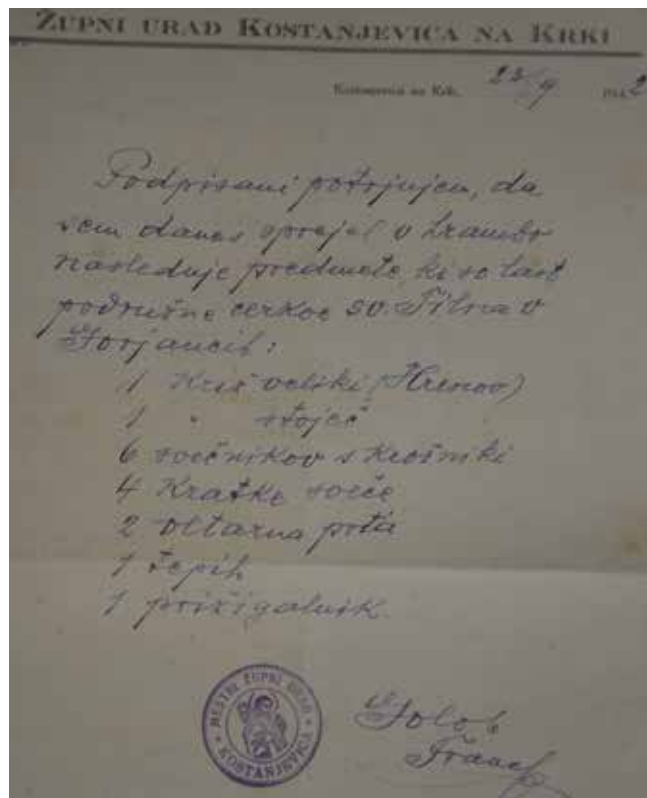

sosodnjih fara. Toda slavje je po sve-ti maši dobilo grenak priokus, saj je bil tedaj prebran razglas, da morajo biti vsi vojaški obvezniki doma in čakati na morebitni vpoklic v vedno bolj se bližajočo vojno (1. septembra 1939 je Nemčija napadla Poljsko). Kot je zapisal kronist, sta se po prebranem razglasu med ljudmi hkrati

pojavi la jok in kletev, po prekomernem pitju alkohola pa so nekateri tudi razgrajali. Prvo žegnanje pri sv. Egidiju je bilo 1. septembra 1940. Sv. mašo je daroval kaplan Igacij Brglez. Po ustnem viru je bilo slavlje lepo, maša je potekala zunaj in prisotno je bilo veliko število ljudi. Po maši je bilo tudi slavlje, na katerem so pekli jagenjčke. Že jeseni v letu 1942 (zelo verjetno v začetku septembra) pa je najverjetneje Džemsov bataljon cerkvico požgal skupaj s poslopji tukajšnje žage. Bil je to 3. proletarski udarni bataljon brigade Toneta Tomšiča. V župnijskem arhivu je shranjen še dokument, na katerem

je zapisano, da je iz cerkve sv. Egidija na Gorjancih France Golob, župnik mestnega župnega urada Kostanjevica, 23. 9. 1942 sprejel v hrambo: en veliki križ (Hrenov), en stoječ križ, 6 svečnikov s krožniki, 4 kratke sveče, 2 oltarna prta, 1 tepih in 1 prižigovalnik. Kdo je oddal te predmete, ni naveden, domnevati pa je mogoče, da jih je shranil nekdo iz Džemsovega bataljona, ki je želel svete predmete obvarovati pred najhujšim in je bil morda doma iz šentjernejskega ali kostanjeviškega območja. Iz ohr-

njene fotografije je mogoče sklepati, da je bila cerkvica lesena, postavljena na betonsko ploščad s štirimi stopnicami pred glavnim vhodom. Glede na ohranjen dokument v župnijskem arhivu naj bi bila cerkvica podružnice župnije Podgrad, a je tedanji župnik Franc Kirar škofa Rožmana prosil, da cerkvico dodeli v upravljanje župniku v Stopičah.

Sveti Egidij (Tilen)

Rojen je bil okoli leta 640 v Atenah. Je zelo češčen svetnik v Angliji, po deželah Srednje Evrope in tudi pri nas, kjer je uvrščen med pomočnike v sili. Na Slovenskem je njemu posvečenih 18 cerkva. Bil je iz bogatega rodu, toda po smrti staršev je svoje veliko premoženje prodal, izkupiček razdelil med siromake, sam pa je sklenil odpluti v Egipt, da bi se pridružil tamkajšnjim puščavnikom. Toda veter je ladjo zanesel proti zahodu in pristala je na obali južne Francije. Egidij se je umaknil v samoto na levem bregu reke Ron ter

tam molil in se pokoril. Kot puščavnik se je hranil z zelišči in z mlekom košute, ki je prihajala k njemu. Njegove zveze z zahodnogotskim kraljem Vambo se opirajo verjetno na legendo, ki pripoveduje, da je kralj nekoč na lovu naletel na košuto in ji sledil. Košuta se je zatekla k puščavniku. Kralj je ustrelil, toda puščica je zadela puščavnika. Ko se je kralj približal, ga je Egidij opomnil, naj živali ne stori nič žalega, ker mu jo pošilja božja previdnost. Ko je kralj videl, kako Egidij svetniško živi, mu je sezidal samostan, v katerem je Egidij umrl kot opat. Nad njegovim grobom je pozneje

zrasla cerkev, ob njej pa mesto, ki se po njem imenuje Saint-Gilles, južno od Nimesa. Njegov grob so obiskovali tudi romarji na romarski Jakobovi poti. Od prastarega samostana sta se ohranila samo cerkev z romansko fasado in mogočna kriptna s kamnitim sarkofagom, v katerem so nekoč počivale svetnikove kosti. Proti koncu srednjega veka so jih prenesli v opatijo St. Sernin pri Toulousu, da bi jih obvarovali pred uničenjem s strani protestantov. Na Egidijev grob so romali verniki, ki so se svetniku priporočali v dušnih in telesnih potrebah (proti strahu in duševnim boleznim). Božja pot je zaslovela v 11. stoletju, ko so bili med romarji tudi cerkveni in svetni dostojanstveniki. Češčenje sv. Egidija so romarji širili tudi doma. V Angliji je sv. Egidiju posvečenih okoli 160 cerkva. V Slovenijo pa je njegovo češčenje prišlo iz Nemčije. Svetniku so se priporo-

čali tudi za dobro letino in za srečo pri živini, za lepo vreme, proti ognju, strahu in kugi; pa tudi žene, ki niso mogle zanositi, nosečnice za srečen

porod in doječe matere za zdravje otrok. Tilen je bil tudi zavetnik pastirjev in beračev. Upodabljajo ga s košuto ali srno, s puščico v prsih.

Legenda o sv. Tilnu. Nekoč je sv. Tilna obiskal pastirček in svetnik mu je pokazal veliko skalo, ki se je tresla, izpod nje pa je mrzlo pihalo. »Ta skala zapira vetrove, slano in mraz«, mu je rekel. »Če skala popusti – bo gorje! Zapomni si: jaz sam ne morem skale zadržati – le moč skupne molitve vseh ljudi jo lahko tako pritiska ob goro, da more kljubovati viharju. Čim bolj peša molitev, tem bolj se skala trese, vsak dan bolj. Pouči ljudi: Ko bo ugasnila molitev na vaših ustnicah, bo mraz obdal vaša srca in mrtva bodo in ledena, nič več ne bodo polja rodila ... Naj se vsak dan prične s prošnjo Bogu in konča njemu v zahvalo, da bo sreča v vsaki hiši».

DŽEMSOV BATALJON - 3. BATALJON PROLETARSKÉ UDARNE BRIGADE

Džemsov bataljon je bil ustanovljen 7. avgusta 1942 na Gorjancih v bližini Fabrike. Bil je del 1. slovenske proletarske udarne brigade Tone-
ta Tomšiča. Za komandanta je bil imenovan Janez Majnik – Džems. Za političnega komisarja je bil tedaj imenovan Vasja Kogej, ki je bil pred tem politični komisar 3. čete 2. proletarskega udarnega bataljona. Dotlej je bil Majnik komandant 1. belokranjskega odreda, ki je 11. julija prišel iz Bele krajine na Gorjance. Belokranjski odred se je oblikoval iz belokranjske čete in 19 borcev Gorjanskega bataljona 20. maja 1942. Ta je 28. junija 1942 izvedel napad na italijansko postoj-

janko pri Zajcu na Gorjanski cesti. Fašisti so se namreč tu utrdili v hiši

Milana Badovinca. Naslednji napad na belogardiste, ki ga je vodil, je bil 11. julija 1942 pri Zajčjem vrhu. Ubil je enega belogardista in rešil 11 partizanskih ujetnikov Povšetovega

voda. Majnik je vodil tudi napad na italijansko postojanko na Ratežu 9. avgusta 1942. Bataljon je imel avgusta 1942 120 borcev. Kot omenja Strle pri opisu Tomšičeve brigade se je Džemsov bataljon na Gorjancih uril v požiganju. Z veliko zanesljivostjo je zato mogoče domnevati, da so ravno borci tega bataljona požgali poslopja Fabrike in cerkvico sv. Egidija, Najverjetneje v začetku septembra 1942 (okoli 4. septembra).

Zaradi prikritega načina delovanja štajerskega bataljona je z borci tega bataljona sodeloval v dveh bitkah. Že 15. avgusta 1942 pa je sodeloval pri akciji zasledovanja tega bataljona. Na Kompoljah je bil 18. septembra v boju z belogardisti ranjen v trebuh. Ker ga 14., 15. in 16. decembra ni bilo v bitki z Italijani v vasi Dobrava (zagovarjal se je, da se mu je ponovno odprla rana na trebuhu), ga je 23. decembra 1942 vrh KPS kot komandanta zamenjal z Ivanom Lokovškom – Janom iz Cankarjeve brigade. (Strle F., 1986. Tomšičeva brigada 1942 – 43)

Janez Majnik - Džems

Janez Majnik – Džems je bil rojen 6. julija 1922 v Žužemberku. Umril je 15. maja 1986 v Piranu. Po končani osnovni šoli je obiskoval novomeško gimnazijo. Ob razpadu starojugoslovanske vojske v začetku 2. sv. vojne je še z nekaterimi svojimi prijatelji takoj pričel zbirati orožje. V partizane je vstopil januarja 1942 v kraju Jelenice na Rogu in bil najprej puškomitraljezec. Že maja tega leta pa je zaradi svojega drznega poguma postal komandant 1.

belokranjskega odreda. Pozneje je bil načelnik obveščevalne v IV. Operativni coni (Štajerski coni), ki je bila ustanovljena 26. decembra 1942, poleti 1943 je postal namestnik komandanta 14. divizije (ustanovljena je bila 13. julija 1943; bojevala se je na Dolenjskem in Notranjskem) in nazadnje komandant Tomšičeve brigade. Med vojno je bil večkrat ranjen, tudi huje, a se je srečno izvlekel. Zaradi ozeblin na nogah, ki jih je bil deležen na Rogu, je imel pozneje precejšnje zdravstvene težave. Ob podpisu kapitulacije je bil tudi partizanski oficir za zvezo z Nemci in je bil obenem odgovoren za nemškega generala Alexandra von Löhra, ki je bil vrhovni poveljnik Jugovzhoda in poveljnika skupine armad E. V 70. letih 20. st. je bil Majnik predsednik Socialistične zveze v Piranu.

V drugi polovici oktobra 1942 je napisal prispevek za 1. številko lista Žep - čas 3. bataljona Tomšičeve brigade, in sicer Partizan – strokovnjak v orožju.

Pri obravnavi Majnika je vsekakor

treba opozoriti, da je imel v sebi moč opozoriti vodstvo NOB na nepravilnostin pri vodenju partizanski bojov. Kot je zapisal Strle, je to pokazal na Molniku v drugi polovici oktobra 1942, ko je o vzrokih za šibko udarnost začel razglablјati pooblaščenec centralnega komiteja KPS Jože Moškrič - Ciril. Majnik je tedaj pisno označil brigadni štab za pglavitnega krivca vihriavih premikov, nepotrebnih in brezglavih umikov, za lakoto in razcapanost ter za razmah množičnih obolenj med borci. Ob teh očitkih je odločno zahteval, da se brigadi določi tako operativno območje, kjer bi se borci lahko izdatno nahranili, odpočili in pozdravili, obenem pa se opremili za bojevanje v bližajočih se zimskih razmerah. Zanimiv je tudi zapis enega njegovih spominov leta 1978 v Dolenjskem listu, kjer je zapisal: »Zakaj bi se sramovali danes priznati, da smo partizani večkrat bežali in da je bila to celo naša taktika: napadi in beži!« (https://www.dolenjskilist.si/media/arhiv-pdf/dl/1978/DL_1978_10_19_42_1523.pdf).

SV. MIKLAVŽ NA GORJANCIH

Cerkev sv. Miklavža na Gorjancih je bila prvič v listinah omenjena že leta 1526 v zvezi s protiturškim davkom. Ker pa so jo Uskoki v 17. stoletju občasno uporabljali v posvetne namene, se je ni posebej vzdrževalo in so jo zato zaradi slabega stanja okoli leta 1836 opustili. Stavba današnje cerkvice, ki je podružnica župnije Šentjerneje, je bila na novo pozidana leta 1887. Tedaj je bila obnovljena tudi njene notranjost. Glavni oltar je posvečen sv. Miklavžu, stranska oltarja pa Mariji Kraljici in sv. Jožefu. V cerkvi visi slika sv. Jere, pred vrati

v steni pa je vzdana podoba Janeza Trdine. Leta 2012 je bila na objektu prenovljena streha. Cerkev je danes zavarovana kot kulturni spomenik

lokalnega pomena.

Po ljudskem izročilu naj bi se po opustitvi cerkve v Hudo peč v dolini Pendirjevke naselil škrat imenovan

Gorjanski vrag. Kmetom je nagajal pri košnji trave, povzročal je neurja s točo. Posledice so se odrazile v izredno slabih letinah. Ljudem, ki so zaradi tega močno tarnali in iskali rešitev je bilo prerokovano, da bo škrate odgnalo le zvonjenje železnega junca. Ko se je v novi cerkvi na Miklavžu ponovno oglašil zvon, je škrate zbežal in v viharju polomil drevje na Polomu.

S travniškimi površinami in gostinskim objektom neposredno v bližini cerkvice gospodari Društvo Gorjanske košenice. Člani društva enkrat letno organizirajo ročno košnjo košenic, pripravijo oglašarsko kopo in zainteresiranim skupinam nudijo druge priložnostne storitve.

GORJANCI

Gorjanci (na hrvaški strani poznani kot Žumberačko gorje) so planotasto hribovje v jugovzhodni Sloveniji, ki obsega 212 kvadratnih kilometrov. Gradijo jih mezozojske usedline (dolomit, apnenec in ponekod tudi lapor), obrobje pa sestavljajo miocenske kamnine (peski, peščenjaki, gline, glinasti in apnenčasti laporji). Najvišji vrh Gorjancev je 1178 metrov visok Trdinov vrh (Sveta Gera). Pogorje je ob prelomih dvignjen gorski čok, z grudasto tektonsko zgradbo. Razteza se od savske doline na vzhodu do črmošnjiške doline na zahodu. Po najvišjem slemenu, kjer je razvodnica med rekama Krka in Kolpo, poteka državna meja med Slovenijo in Hrvaško. Za Gorjance je značilna izjemna prepletenost panonskih in kraških pokrajinskih značilnosti. Razmeroma nepregledno in težko prehodno hribovje poraščajo prostrani bukovi gozdovi, na Trdinovem vrhu in Ravni

gori sta ohranjena celo zavarovana bukova pragozdna ostanka. V nižinskem predelu se na kisljih tleh ob bukvi pojavlja kostanj in najti je mogoče tudi hrast graden. Na določenih predelih je bila z obnovo vnešena navadna smreka, redkeje pa macesen. Na severu se Gorjanci strmo spuščajo proti Prigorjanskim goricam in se nato spustijo do Krške kotline, na zahodu z dolgimi slemenimi prehajajo v novomeško pokrajino, na jugu pa se stopnjasto spuščajo proti Beli krajini in karlovški kotlini.

Za krajinsko in ekološko podobo Gorjancev so pomembne košenice z redkimi rastlinskimi vrstami. Pomembno naravno bogastvo Gorjancev so številni izviri (Minutnik, Gospodična, Jordanov studenec) in potoki (Kobila, Pendirjevka, Klamfer, Sušica) v ozkih in globoko zajedenih dolinah severnega pobočja. Naravne danosti Gorjancev nadgrajuje vse od prazgodovine pestra poselitvena preteklost. Zanj je značilno sožitje obmejnega slovenskega in uskoškega prebivalstva.

S primerjavo fotografije Gorjancev okoli leta 1950 in fotografije iz leta okoli 2015 je mogoče videti, da so bile na zahodnem in osrednjem delu Gorjancev velike košenice. Opuščane košenice je omogočilo ponovno vračanje gozda. Biotska pestrost, ki jo je v 70. letih 19. stoletja tako zelo občudoval tudi Trdina, na ta način žal izginja.

Na Gorjance je vezano bogato ljudsko izročilo, ki ga je literarno obdelal Janez Trdina (Bajke in povesti o Gorjancih). Gospodarsko izkoriščanje obsežnih gozdov se je pričelo 1838, ko je bila pri Dolžu zgrajena glažuta, intenzivneje pa po prvi svetovni vojni z žago pri Fabriki, do katere je vozila gozdna železnica.

Gorjance seka glavna ceste Novo mesto - Metlika z najvišjo točko na prelazu Vahta (615 mnm), kjer se odcepi gozdna cesta do planinskih domov: doma Vinka Paderšiča pri Gospodični (822 m) in doma pri Miklavžu (969 m). Po Gorjancih so speljane številne planinske poti in

so pomembno rekreacijsko območje. Občasno se v gozdovih pojavijo tudi večje zveri, kot so rjavi medved, volk in divja mačka.

PISATELJ IN ETNOLOG JANEZ TRDINA

Kdorkoli se bo vsaj malo poglobil v skrivnosti Gorjancev in ljudi v va-

seh pod Gorjanci v drugi polovici 19. stoletja, ne more in ne sme zaobiti pisatelja Janeza Trdine. Iz njegovih bajk in povestih o Gorjancih in drugih zapisov lahko odkrijemo zaklad informacij o ljudeh tedanjega časa. Trdina se je rodil 29. maja 1830 v Mengšu na Gorenjskem. Že kot otrok je bil v domačem kraju deležen zgloda sovraštva proti gospodi in tako se je tega sovraštva kot je zapisal navzel tudi sam, kar pa je v njem postopno razvilo tudi goreče kranjsko domoljubje.

Jeseni leta 1840 sta ga roditelja poslala v Ljubljano na šolanje, zlasti mati je želela, da bi postal duhovnik. Vsekakor je treba omeniti, da je bil zelo nadarjen učenec. V prvi, peti in šesti šoli je bil celo prvi premiant (odličnjak vpisan v zlato knjigo). Skoraj vsako leto je dobil odlične ocene. Ker je bil tudi zelo delaven, si je zato v času študija marsikak goldinar prislužil sam, v spodnji gimnaziji s korepeticijami, v zgornji z inštrukcijami. Po zaključenju gimnaziji se je odločil v nasprotju s pričakovanji domačih za študij na vseučilišču na Dunaju. Že v času študija je preučeval italijansko, nemško, francosko, angleško in orijentalno literaturo, pozneje pa tudi staroindijsko in rusko književnost. Posebej se je posvečal tudi preučevanju grške in nemške filozofije. Leta 1850, star 20 let, je spisal Zgodovino Slovenskega naroda. Profesorju staroslovanščine Francu Miklošiču pa je pomagal pri izdelavi slovenskega slovarja.

Njegovo prvo službeno mesto je bilo na gimnaziji v Varaždinu, naslednje pa na gimnaziji v Reki. Ker leta 1859 dijaki reške gimnazije niso hoteli na proslavo v šolsko dvorano (poleg cesarske zastave ni bila razobešena tudi narodna hrvaška zastava) je tedanji ravnatelj gimnazije Trdino obsodil, da je on dijake hujskal

k temu dejanju. Preiskava je potekala več kot leto dni in ves ta čas je bil Trdina suspendiran od službe in je dobival le tretjino svoje plače. Tedaj je bil hkrati tudi pod najstrožjim policijskim nadzorom. Sodišče je ob koncu preiskave vse tožbe proti njemu zavrglo kot povsem neosnovane in iz državne blagajne je zato dobil povrnjeno tudi preostalo zadržano plačo. Po procesu se v šolstvo ni hotel vrniti in je vlado zato zaprosil za upokojitve. To se je po daljšem oklevanju tudi zgodilo. Zapisal je, da sta bila svoboda in mir zanj največje bogastvo in se mu kljub skromni pokojnici po službi ni nikoli tožilo.

Oktobra 1859 se je poročil s Frančiško Voljšak. Že v prvem letu starosti sta mu umrli obe hčerki in leta 1862 tudi žena. Zakon ni bil srečen in je ponovno razmišljal celo o samomoru kot v času po smrti matere. Tedaj ga je, kot je zapisal, rešila deklica (poimenoval jo je Radoslava), v ka-

tero se zaljubil v cerkvi, ko je prejela sv. hostijo.

Po upokojitvi v jeseni 1867 se je iz Reke preselil v Bršljin pri Novem mestu. Sem je prišel z namenom študija narodnosti in značaja Dolenjcev. Leta 1871 se je iz Bršljina preselil v Novo mesto in okoli 15 let

popotoval po dolenjskih krajih in Gorjancih. Po letu 1880 je zapiske pričel tudi urejati in iz njih oblikovati zgodbe. V Ljubljanskem zvonu je leta 1881 objavil Verske bajke na Dolenjskem, nato pa je začel oblikovati in objavljati Bajke in povesti o Gorjancih. Maja 1882 se je drugič poročil z vdovo Uršo Jerman. Zaradi njegovih manjših pričakovanj je bil ta zakon zanj boljši.

Kot je zapisal so bili njegovi ideali: ljubezen do svobode, ljubezen do domovine in naroda, do narodne preteklosti in sijajne, ponosne bodočnosti, ljubezen do narodne literature in narodnega jezika, do narodnega napredka, do slavlanske vzajemnosti, ljubezen do znanosti in umetnosti, posebno pa tudi ljubezen do krasne narave, ki nas očaruje vsak dan z novimi čudesi in obsiplje z vedno svežimi blagodatmi in blagoslovi...«

Njegove zgodbe so bile povezane tako z njegovim širokim poznavanjem raznovrstne mitologije kot tudi z vsakdanjim življenjem, ki ga je v tistem času obdajalo. Osebe v zgodbah so bolj kot ne resnične, dodana pa jim je Trdinova pronicljivost iz njegovih osebnih življenjskih izkušenj oz. iz sveta njegove domišljije. Čas njegovega življenja je močno povezan z velikimi pričakovanji o svobodi in samostojnosti tudi manjših narodov, kot so to bili Slovenci in Hrvatje. Hkrati pa se je v Trdinovem času v družbi močno povečevala tudi liberalizacija in svobodomiselnost ljudi, kar je bilo mnogokrat tudi v velikem nasprotju z eno njegovih temeljnih mladostnih vrednot – vero. In čeprav se je družil z ljudmi liberalnega tabora ter podpiral večino njihovih idej, pa je Trdina vseeno v sebi ostajal skromen in ni nikomur dovolil, da bi kakorkoli vplival na njegovo versko in domoljubno prepričanje.

Na Trdino je vsekakor treba gledati čim bolj celostno, v etnografskem pogledu pa so seveda posebej zanimivi njegovi zapiski o življenju ljudi s katerimi se je na svojih poteh srečeval, pogovarjal ali pa le prisluhnil njihovim pripovedim. Ti zapiski so prava zakladnica spoznanj o življenju in navadah ljudi v drugi polovici 19. stoletja. Raziskovalec, ki se zanima za tedanjo zgodovino njegovih zapiskov preprosto ne sme spregledati. Trdinovi zapisi lahko namreč bistveno olajšajo razumevanje določenih zgodovinskih dogodkov, seveda pa je potrebno tudi kar dobro poznavanje krajevne in včasih tudi osebne zgodovine.

O Podgorcih je zapisal: »Pod Gorjanci žive Podgorci, revni in neomikani, ali pošteni ljudje, stari demokrati. Udeležili so se menda vseh kmetiških puntov, mnoge so tudi sami začeli. O Stopičah in Stopičanih je mogoče najti Trdinovo misel v treh zgodbah, in sicer Narodna blagajnica, Stražani in Rožica. Za Stopičane je posebej zanimiv začetni del zgodbe Stražani, v katerem Trdina omenja zelo dobrega učitelja v Stopičah. V zgodbi Narodna blagajnica

je predstavljen narodni junak, ki naj bi rešil Slovence. Zgodba Rožica pa izpostavi romanja v Stopičah.

Nenavadni dogodki v njegovih zgodbah Verskih bajk so bili najverjetneje magnet za množičnost njegovih bralcev, kar mu je godilo (sam je namreč zapisal, da je bil v mladosti zelo častihlepen) in je zato tudi s takšnim stilom pisanja nadaljeval pri Bajkah in povestih. Seveda pa je mogoče domnevati tudi to, da so ga nekateri brali zaradi njegovih liberalnih prepričanj in v prepričanju, da se iz vere, molitev, priprošenj svetnikom in čudežev posmehuje oz. to smatra za vraževerje; drugi pa so ga brali, ker njegovih liberalnih prepričanj niso natančneje poznali, so ga pa poznali kot vernega človeka in so ga zato brali v prepričanju, da med ljudmi vzpodbuja vero, molitev, zaupanje in priprošnje svetnikom, zaradi česar je človek lahko deležen tudi čudežev. Kakorkoli razumemo njegovo pisanje, je bil Trdina po objavi svojih zgodb kmalu deležen naspro-

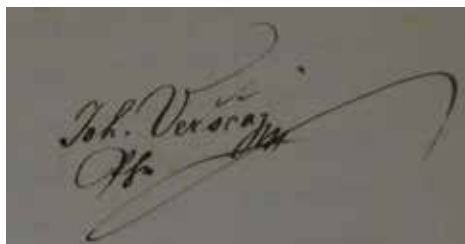
tovanj tako iz liberalnih kot tudi cerkvenih krogov. V cerkvenih krogih izstopata duhovnika Anton Mahnič, poznejši hrvaški škof in Peter Urh, novomeški prošt ki sta v njegovem pisanju prepoznala neke vrste smešenje določenih verskih resnic, kar pa vsekakor zagotovo ni bil namen Trdinovega pisanja. Dojemanje Trdinovih del v pozitivno stran se je najverjetneje spremenilo s Cankarjevo izjavo leta 1903 v Ljubljanskem zvonu. Tedaj je zapisal »Trdina je bil izobražen Slovenec, Slovenec v vsej svoji krvi in v vsaki svoji misli, zato ni moglo biti drugače, kakor da diši iz vsake njegove besede sočna slovenska prst.« (Ivan Cankar, Ljubljanski zvon, 1903, št. 10) Leta 1910, 5 let po Trdinovi smrti, ko je bilo objavljeno tudi Trdinovo Moje življenje, pa je Cankar zapisal: »Človek ima ob njegovem pripovedovanju tisti najslajši občutek, ki ga mora imeti bralec; Tako je mislil, kakor je pisal. Očitali so mu že naivnost, starokopitnost in Bog sam vedi kaj še, toda niso

pomislili: Tehtna je vsaka beseda človeka, ki je pošten, odkritosrčen, globok v mislih, visok v idejah; lahko se prerekaš z njim, ali poslušati ga moraš! (Cankar, 1910. Janez Trdina, zbrani spisi, Ljubljanski zvon).

Trdina je s Stopičanami še na poseben način povezan zaradi svojih zapiskov, ki jih je beležil v času svojih popotovanj med tedanjimi tukajšnjimi ljudmi. Zlasti izstopajo zapisi o tedanjem stopiškem župniku Janezu Verščaju za katere pa je treba poudariti, da niso odraz samega Trdine, pač pa so odraz predvsem določenih ljudi tedanjega časa, katere je Trdina srečeval v gostilniškem okolju stopiškega območja. Posamezni izrezi iz njegovih zapiskov brez poznavanja Trdinovega odnosa do duhovnikov, Cerkev in vere lahko v bralcu vzpodbudijo napačno predstavo tako o Trdini kot tudi o duhovnikih, ki jih v svojih zapisih omenja. Seveda pa je bil tudi Trdina le človek z vsemi človeškimi lastnostmi – dobrimi in slabimi.

ŽUPNIK JANEZ VERŠČAJ

V Stopičah je bil župnik 36 let. Onjem je ohranjen nagrobni spomenik, vzidan v severno steno stare mrliške vežice. Čeprav je bil zaslužen za številne stvari v župniji, se onjem ve zelo malo, med posamezni-

ki pa so bile bolj poznane le njegove negativne lastnosti, ki jih je zapisal Trdina. S tem zapisom želim tudi njemu povrniti dobro ime, do katerega je popolnoma upravičen.

Rojen je bil 20. 10. 1804 v vasi Sela pri Otovcu 8, očetu Janezu in materi Barbari, r. Urbas v vasi Lokve. Poleg Janeza so se jima rodili še najmanj 3 otroci. Hči Marija se jima je rodila 14. oktobra 1798, sin Mihael se je rodil leta 1801, a je v starosti 6 let 6. julija 1807 umrl, in v istem letu je 30. oktobra ob porodu umrl tudi sin Matija. Janez je bil v mašnika posvečen 21. 8. 1830, ko je bil v tretjem letniku bogoslovja. Po zaključku teološkega študija je leta 1831 odšel za mestnega kaplana v župnijo sv. Jakoba v Loko (Škofja Loka), kjer je bil sedem let. Zagotovo se je v tem času seznanil tudi s podobarjem in slikarjem iz Poljan nad Škofjo Loko Pavlom Šubicem in njegovim sinom Štefanom, katerega delavnica je čez nekaj desetletij obnovila ali izdelala oltarje

za večino cerkva v župniji Stopiče. Iz Loke je šel v Šmarjeto, kjer je bil kaplan 4 leta, in nato je leta 1841 odšel za kaplana v Ribnico. Službeno mesto župnika v Stopičah je prevzel 10. 9. 1842 in je to delo opravljal do sv. Uršule 1878, ko se je službi odpovedal zaradi bolezni. V Stopičah je umrl 30. 3. 1880 in bil pokopan na pokopališču v Stopičah v grobu svojih staršev, za katere je proti koncu njunega življenja tudi vestno skrbel. Na njegovo delo v župniji so vplivali tudi tedanji družbeni in politični dogodki. V času njegovega prihoda je zagotovo bil v župniji še živ spomin na hudo lakoto leta 1835. V tem času so možje in fantje, v želji po premagovanju gospodarske stiske, okoli 15 let odhajali na začasno delo v hrvaške gozdove.

Za gospodinjske pomočnice pa so na Hrvaško odhajale tudi posamezna dekleta. Leta 1848 je bila v habsburški monarhiji izvedena zemljiška odveza, zaradi česar je najverjetneje župnija izgubila tudi nekaj svojih zemljišč in s tem tudi del določenih prihodkov. To je bil tudi čas narodnega prebujanja in mnogi so bili prepričani, da bodo v tem času odpravljene tudi obveznosti do plemenitašev in cerkve.

Omeniti je treba tudi delovanje steklarne na Dolžu, ki je z delom zaključila leta 1854. V njej je nekaj domačinov opravljalo le manj zahtevna dela. So pa pri delu zagotovo bili deležni tudi pohujšljivih nauk. Od avgusta do oktobra 1855 je bila zaradi okužene vode v župniji kolera. Zaradi te bolezni je tedaj v župniji po kroniki umrlo 93 oseb. Po letu 1870 pa so v krajih župnije sledile težke gospodarske razmere in mnogi so tedaj stradali. Že tedaj pa je bil velik problem med župljani alkoholizem, povezan z razvojem žganjarstva in proizvodnjo vina. Proti koncu 70. let 19. stoletja pa se je vedno več ljudi pričelo obračati tudi po boljšem zaslužku v drugih državah Evrope in v Združenih državah Amerike

V čem je lahko župnija Stopiče ponosna na župnika Verščaja? S podrobnejšo preučitvijo informacij o času in samem župniku Verščaju se je mogoče dokopati do pomembnih ugotovitev o Verščaju. Vsekakor pa je treba posebej poudariti, da Verščaj posebnih pisnih omemb o svojem delu v župniji ni zabeležil. Informacije je bilo mogoče črpati iz drobcev župnijske kronike (napisana je bila po smrti Verščaja), Trdinovih zapisov, manjših zapisov na internetnih straneh in ohranjene kulturne dediščine v župniji. Pomembnejša ugotovitev je, da mu je bila pomembna slovenščina, in sicer še v času, ko

je v družbenem okolju močno prevladovala nemščina. O tem govori nagrobni napis očetu, napisan v slovenščini leta 1848, in materi, napisan leta 1849. Nadalje velja omeniti, da je med farani pospeševal navdušenje za knjige, ki jih je pričela med ljudi posredovati Mohorjeva družba iz Celovca, ustanovljena leta 1851. Leta 1873 je bilo iz stopiške župnije 15 naročnikov (v Podgradu so tedaj bili 4 naročniki), leta 1876 je bilo 25 naročnikov (v Podgradu 14). S širjenjem knjig med ljudmi se je pričela širiti tudi njihova osnovna izobrazba v branju, postopoma pa tudi pismenost. Branje šmarnic je

v župniji uvedel leta 1863. Posebej je treba poudariti, da se je v župniji Stopiče še posebej močno prizadeval za umetniško obogatitev tako župnijske cerkve kot tudi podružnih cerkva. Leta 1857 je za župnijsko cerkev naročil nove večje orgle, na katere je tedaj igral vsakokratni učitelj v Stopičah. Ni mogoče iti mimo likovno umetniških obogatitev župnijske cerkve in podružničnih cerkva. Leta 1847 je Mihael Stroj za župnijsko cerkev izdelal 3 slike, od tega dve za stranska oltarja (krst Jezusa po Janezu Krstniku in sv. Lovrenca) in eno za glavni oltar (slika device Marije). Leta 1861 je Matija Tomc obnovil oltarje v cerkvi sv. Nikolaja (Pangrč Grm). V času od leta 1863 pa do leta 1876 je podobarska delavnica Štefana Šubica najverjetneje v skoraj vseh tedanjih podružnicah (razen v Pangrč Grmu) in v župnijski cerkvi

obnovila ali na novo izdelala oltarje. Obnovljena pa je bila tudi Marijina kapela v Stopičah in v njej izvedena (obnovljena?) stenska in stropna poslikava. Pregled stroškov po posameznih letih pokaže, da je župnik Verščaj po letu 1850 skoraj vsako

leto do upokojitve potreboval za umetniške stvaritve v posplošenem povprečju vsaj 500 goldinarjev, kar je bila v tem času boljša letna plača. Kratka analiza vsega opravljenega dela pokaže na njegovo resnično veličino, saj se je treba zavedati, da so po letu 1870 nastopili težki gospodarski časi. Umetniške poslikave so vsekakor visokega cenovnega razreda. Za takšen zalogaj je potrebna velika vera, pa tudi zelo skrbno gospodarjenje s prihodki. Nehote se zato postavlja vprašanje, od kod prihodki za vsa dela? Del prihodkov je zagotovo lahko pridobil od romarskih shodov, ki so tedaj bili še precej aktualni, drugi del pa je gotovo moral pridobil z lastno dejavnostjo v župniji. Kakšnih posebnih donatorjev verjetno tedaj ni bilo, saj je nastopil čas gospodarske krize, med ljudmi pa je bila močno vgnezdjena tudi

razvada pijančevanja. Seveda pa so zagotovo bili tudi dobri ljudje, ki so župniku stali ob strani, naj si bo s hrano, z zemljiškimi ali finančnimi darovi.

V nadaljevanju obravnave Verščaja pa je seveda vsekakor treba omeniti tudi Trdinove zapise o njem, ki kažejo skorajda povsem nasprotno sliko o predstavljenem Verščaju. Treba je opozoriti, da so ti zapisi odraz le nekaterih ljudi, katere pa je Trdina srečeval predvsem v gostilniškem okolju. Kot že omenjeno, zapisi brez

poznavanja lastne misli Trdine in konkretnih dejstev oz. opravljenih del v župniji lahko dajejo o župniku Verščaju povsem napačno oz. zelo popačeno predstavo. Zaradi objektivnejše informiranosti pa je zato vsekakor nujna podrobnejša preučitev vseh Trdinovih zapiskov. Že iz preučitve zapisov je mogoče zaključiti, da tudi Trdina vsem govoricam o župniku Verščaju ni verjel. O tem govori zlasti zapis o prigodi na račun župnika Verščaja, ki jo je zakuhal v eni od gostiln v stopiškem območju in se je zato tega območja potem dolgo časa izogibal. Sicer pa je Trdina tudi v svojem življenjepisu večkrat omenil svoje pozitivno mnenje o duhovnikih in njihovih zaslugah za obnove in ureditve cerkva; tudi stopiška v tem času ni bila nikakršna izjema. Verščaj se je izjemno prizadeval za obnovo župnijske in vseh podružnih cerkva.

Trdinovi zapisi o župniku Verščaju se nanaša na leto 1870 oz. 1871. Vsaj del župljanov (najverjetneje krčmarji in njihove stalne stranke) je župnika Verščaja očitno grdo črtil. Vzrok je najverjetneje mogoče iskati v njegovemu nasprotovanju popivanju, deloma pa verjetno tudi v njegovih zahtevah po plačevanju določenih storitev, ki so bila v preteklosti brezplačna. Naslednji problem je bil odnos župnika do učitelja. To je čas, ko je bila šola že javna (leta 1869) in je bila zato med šolo in župnikom na nek način pretrgana nit sodelovanja. Učiteljem je bilo namreč po zakonu prepovedano opravljati delo cerkovnika in organista. Ker pa je bila šolska stavba še vedno v cerkveni lasti in je bil župnik najverjetneje tedaj šolski nadzornik, so bili verjetno ljudje prepričani o tem, da je šola še vedno cerkvena (župnijska). Ker je bila učiteljeva plača skromna, je učitelj za nadaljevanje opravljanja dela

cerkovnika in organista pridobil del dodatnih prihodkov (bera za učitelja je bila še v veljavi). Ker je šola v tem času vedno bolj pridobivala na javnem pomenu in je njeno delo začela določati monarhija, pa to župniku verjetno ni bilo najbolj po volji, kar je zagotovo tudi glasno izražal pri svojih pridigah. Domnevati je mogoče tudi to, da država verjetno ni plačevala dogovorjene najemnine za šolsko stavbo in si je župnik moral pomagati po svoje. Je pa bil župnik Verščaj v tem času tudi že precej bolan, saj je težko hodil.

Številne Trdinove zapise o Verščaju na laž postavlja tudi zelo skromno življenje Verščaja. Janez Volčič, ki je bil nekaj časa župnik v Podgradu, je o njem leta 1887 zapisal, da je Verščaj v Stopičah životaril.

Vsekakor pa iz Trdinovih zapiskov lahko izpeljemo tudi kar nekaj ugotovitev v prid Verščaju, in sicer zagotovo mu ni bilo vseeno za ljudi, ki so bili obremenjeni z grehi in močno si je prizadeval, da bi umirajoči prejeli zakrament bolniškega maziljenja. To pa sta najpomembnejši nalogi vsakega duhovnika, četudi nekateri ne verjamejo v odpuščanje grehov in v milost pokore.

PODRUŽNA CERKEV SV. MIKLAVŽA V PANGRČ GRMU

Podružna cerkev sv. Nikolaja v Pangrč Grmu se prvič omenja leta 1581 v Bizancijevem popisu cerkva na Kranjskem. Leta 1954 odkrite freske v cerkvi pa govorijo, da bi bila lahko cerkev pozidana že pred letom 1300. Za izgradnjo cerkve so najverjetneje zaslužni Mehovski, za mlajšo stensko poslikavo v cerkvi okoli leta

1400 pa je poskrbelo gospostvo Soteska.

Veliki oltar je izdelal ali pa obnovil podobar in pozlatar Matija Tomc iz Šentvida v Ljubljani leta 1861. V času 1959/60 so uslužbenci Zavoda

posnemal tudi sin Nikolaj. Je prirošnik v vseh mogočih življenjskih stiskah. Lik svetega Nikolaja kaže, kakšni naj bomo v naših medsebojnih odnosih; čuteči in dobri ter z močno vero opogumljeni, da za-

va Trdinova zgodba o nastanku imena vasi, ki jo je napisal v delu Dolenjci o vinu v 24. poglavju. V tej zgodbi si Trdina na hudomušen način privošči zadrtega in skopuškega plemiča, katerega užene preprosta kmečka

za spomeniško varstvo v Novem mestu preučevali odkrite stenske freske. Obnova fresk je bila zaključena 1971. leta. Iz vasi do cerkve je bil na četrto postno nedeljo leta 1981 prvič izveden križev pot na pobudo tedanjega župnika Edvarda Eberla.

Zavetnik cerkve v Pangrč Grmu je sicer duhovnik oz. škof Nikolaj (znan kot Miklavž) iz Mire, ki

je uvrščen med velike ljudske dobrotnike. Najbolj znana je legenda o tem, da je svetnik tri revna dekleta bogato obdaroval in jih tako rešil sramote. Kot edinec se je rodil pobožnima staršema v njuni visoko starosti, ko že nista več pričakovala potomca. Bila sta dobra in usmiljena do revežev in to njuno vrlino je

čutimo stisko bližnjega in mu radi pomagamo in da se za Boga radi žrtvujemo tudi za ceno lastnega pomanjkanja in trpljenja.

V znanih ohranjenih arhivskih virih se pisno ime vasi prvič omenja leta 1459, ko sta v vasi imela pravico do desetine Janez Volkun in njegova žena Suzana. Posebej pa je zanimi-

pamet, ki pa ima polno mero čuteče ljubezni in zdrave vere oz. zaupanja. Tak naj bi bil Pongre, glavni lik zgodbe, ki se je po poroki s plemičevo hčerjo ustalil pod Gorjanci in si osnoval svoj rod. V spomin nanj naj bi se vas poimenovala Pangrč Grm. Seveda je zgodba izmišljena, a je v njej vseno mogoče najti zrno resnice. Vas je naj-

verjetneje dobila ime po kakšni osebi z imenom Pankrac. Najbolj znan je Pankracij Turjaški, ki je bil okoli leta 1490 lastnik soteškega gospostva, bil pa je tudi glavar grofije v Marki in Metliki. V zgodbi je Trdina posebej izpostavil tudi preprostost tamkajšnjih ljudi, ki pa so pogumnega in plemenitega srca. Hkrati pa v zgodbi

tudi opraviči obilno veseljačenje ljudi, ki zahteva velike količine hrane in pijače. V enem od svojih zapisov je namreč to razvado med Podgorci močno kritiziral. V primeru Pongreta je bila gostija na račun trdega, vase zaverovanega plemiča.

ZNAMENJA OB ROMARSKI POTI

Obiskovalca na Dolžu najprej pozdravi Marijina kapela, ki je ob križišču ceste za Pangrč Grm. Že vrsto let je od kapelice organizirana florijanovo procesija v cerkev, kjer

duhovnik ljudem in naselju podeli božji blagoslov. Na pokopališču je spomenik padlim borcem NOB. Sredi vasi, desno od cerkve je gasilski dom in na njegovi vzhodni fasadi je freska sv. Florijana, ki jo je ob blagoslovu gasilskega doma leta 2003 blagoslovil župnik Eberl. Sredi vasi pa stoji vaški križ, leta 1996 ga je blagolovil pomožni ljubljanski škof Jožef Kvas. Zaradi ureditve pločnika v vasi je bil 2018 nekoliko prestavljen. Ob poti pri Glažuti je Judežev

križ, ki je spomin na srečno preživetje nesrečo okoli leta 1920. Na košenici Rute je pred leti lastnik košenice Kastelic na od strele poškodovanem drevesu izdelal križ v zahvalo, da zaradi strele ni bil poškodovan v bližini stoječ kozolec poln krme. Križ so večkrat poškodovali neznani vandali.

Na Ještovcih je štiristrano znamenje (najverjetneje kužno znamenje) s poslikavami Valterja Rabiča iz Novega mesta. Obnovljeno je bilo 1997.

ZANIMIVEJŠE ZELNATE IN LESNATE RASTLINE OB POTI

Kranjska lilija (zlati jabolko): Cveti v juniju in juliju. Vonj cvetočih rastlin je neprijeten. Ima oranžne ali temno rumene cvetne liste zavihane nazaj. Steblo je gosto premenjalno olistano s suličastimi listi, ki so po robu in žilah spodnje strani puhasto dlakavi. Razširjena je raztreseno po vsej Sloveniji, le na severovzhodu države ne raste. Predstavlja čudovit okras območjem, kjer uspeva. V Sloveniji je zavarovana vrsta od leta 1947 in uvrščena na slovenski Rdeči seznam ogroženih rastlin.

Širokolistna lobodika: do 40 cm visoka zimzelena trajnica s poleglim stebлом. Steblo ima listasto preoblikovane poganjke (filokladije), ki so suličasti do elipsasti, mehki in nebodeči. V aprilu in maju se pod lističem sredi filokladija pojavi majhen cvet, iz katerega nastane rdeča jagoda. Vrsta je razmeroma redka in se pojavlja v kamnitih bukovih gozdovih. Zavarovana leta 1976.

Volčja jagoda: ima značilno oblikovan cvet, z nitasto oblikovanimi listi cvetnega odevala, temno plodnico in lepo vidnimi prašniki. Cvetovi oddajajo neprijeten vonj, ki privablja muhe, ki so njene glavne opraševalke. Po oploditvi se razvije plod v obliki okrogle, svetleče, črne jagode. Rastlina je strupena tudi za domače živali in žuželke. Iz jagod so pridobivali rdeče naravno barvilo, iz listov pa rumeno barvilo za barvanje volne in drugih naravnih vlaken.

Navadna ciklama: je zimzelena trajnica. Spomladi razvije nove liste,

ki se obdržijo preko poletja, jeseni in zime do naslednje pomladi. Običajno propadejo šele, ko se razvijejo novi listi. Le v zimah, ko sneg nepretrgoma dolgo leži, lahko propadejo prej. Listi in cvetovi poženejo iz gomolja, ki je v zemlji. Ta je eliptične ali krompirjaste oblike in ima daljši premer tudi do 20 cm. Cvetijo od začetka avgusta pa vse do konca novembra. Ustreza ji polsenca. Dobro uspeva na apnenčastih tleh, uspeva pa tudi na zakisanih tleh. Rada ima s humusom bogata tla, najti pa jo je mogoče tudi na grušču. Je rastlina, ki utrjuje teren in na pobočjih preprečuje erozijo. Je zaščitena vrsta. Pri temperaturah pod lediščem listi zmrznejo in ovenejo ter so videti, kot da propadajo. Ko se temperatura dvigne nad ledišče, pa ponovno oživijo in nabreknejo.

Svilničasti svišč: steblo, visoko do 90 cm, je olistano s suličastimi, koničastimi listi. Cvetovi rastejo v socvetju na vrhu rastline, pa tudi v parih za stebelnimi listi. Svečnik

ima liste nameščene dvoredno ali navzkrižno, odvisno od tega, za katero obliko rastline gre. Pri prevešajočih se so listi večinoma nameščeni dvoredno, pri bolj pokončnih pa večkrat tudi navzkrižno. Pri pokončnih rastlinah so cvetovi pokončni – zato tudi svečnik. V nižinskih gozdovih, v hribovitem delu, je dokaj visoka in se preveša v krogu na vse strani. Že na malo bolj strmih delih se iz v krog prevešajoče se oblike spremeni v polkrožno. Na višje ležečih senožetih pa so to že pokončno šopasto rastoče rastline. Tudi na sušnejših višje ležečih kraški predelih je podobno.

Navadna zlata rozga: najpogosteje raste v svetlih gozdovih, na posekah, kamnitih in grmovnatih mestih. Do 1 metra visoko steblo nosi na vrhu v ozek grozd združene rumene cvetove - koške, ki so v enostavnih ali sestavljenih grozdih. Rastlina cveti od julija do oktobra. V ljudski medicini so uporabljali zlato rozgo predvsem pri slabo celečih ranah in kroničnih obolenjih kože. Najpomembnejši del za medicinske namene je cvetoč nadzemni del rastline. Zel zlate rozge najpogosteje

uporabljamo v obliki zdravilnega čaja.

Navadna nedotika: je pokončna enoletnica s tankim, mesnati, krhkim, bledikastim stebлом. Ustrezajo ji senčna, vlažna mesta z nevtralnno ali rahlo kislo zemljo. Cveti v juliju in avgustu. Pojavlja se predvsem v vzhodni Sloveniji. Je edina avtohtona vrsta nedotike v Sloveniji. Plod se odpre eksplozivno, pri čemer se lahko semena raztresejo tudi nekaj metrov vstran od matične rastline. Občasno lahko tvori gostejše sestoje, ni pa invazivna vrsta.

Puhastolistno kosteničevje: je do 2 m visok, razvejan grm. Mlade

veje so sprva dlakave, kasneje pa ogolijo in olesenijo. Listi so po obeh straneh gosto mehkodlakavi; spodaj so bolj svetlo zeleni kot zgoraj. Najraje raste na zmerno toplih legah v zavetju listnatih dreves, v polsenci na svežih tleh. V Sloveniji je pogosta in splošno razširjena vrsta, razen na Obali in v Pomurju. Plod je mamljiva, bleščeče rdeča jagoda, ki je strupena.

Širokolistna trdoleska: je listopadni grm, ki zraste 5 m visoko, izjemoma kot manjše drevo s premerom debla do 20 cm. Poganjki so rahlo

štiroboji ali nekoliko ploščati, vendar brez vzdolžnih plutastih reber. Plovdovi so glavice s štirimi loputicami, v njih pa so v oranžnem ovoju bela semena. Njihova velikost v premeru je do 2,5 cm. V Sloveniji je avtohtono razširjena od nižin do gorskega pasu, vendar je med domačimi tremi vrstami trdolesk najredkejša. Zaradi jeseni bleščeče rdeče obarvanih listov širokolistno trdolesko radi za-

sajajo kot okrasni grm. Je strupena vrsta.

Bradavičasta trdoleska: je grm z nasprotno razvrščenimi suličastimi listi. Okrogli poganjki bradavičaste trdoleske so zeleni in posuti s temnimi bradavicami, ki so ji dale ime. Pri vrhu poganjkov se v zalistju listov razvijejo dolgopecljata socvetja, ki jih tvori nekaj štirištevni cvetov. Raste v polsenci na

pustih tleh. Z izjemo Pomurja jo najdemo po vsej Sloveniji, pogostejša pa je v zahodnem in jugozahodnem delu države.

sko zelo pomembna drevesna vrsta.

ko drevo, ki le redko preseže 20 m v višino. Les jerebika je lepe rdečkaste barve in je izjemno priljubljen

Navadna ameriška duglazija:

Ime je dobila po enem največjih botanikov Davidu Douglasu, ki je njena semena prinesel v Evropo. Je tujerodna vrsta vnešena z umetno obnovo gozda. Duglazija je eno največjih dreves na zemlji, saj lahko zraste v višino do 75 m ali več.

Porašča velike gozdove Severne Amerike, vse do Kanade, dobro pa uspeva tako v nižinah kot v višjih legah. Velja za zelo prilagodljivo drevo, najbolj pa uspeva v hladnih področjih z debelo plastjo prsti. Iglice so mehke, dolge okoli 3 cm in imajo močan smolnat vonj. Izmed temnih lusk storža molijo na plano trodelne, svetle brakteje. Les duglazije je zelo kakovosten, drevo pa raste hitro, zaradi česar je duglazija gospodar-

Jerebika: je srednje visoko

za izdelavo struženih predmetov in pohodnih palic. V preteklosti so verjeli, da jerebin les podi zle duhove, iz česar izhaja priljubljenost izdelave pohodnih palic iz njenega lesa. Cvetovi so drobni in združeni v kobule bele barve. Cveti v maju in juniju. Plodovi so drobne, do 1 cm velike

ke rdeče jagode. Zaradi privlačnega izgleda ob cvetenju in zorenju, jo pogosto kot okrasno drevo sadijo v sadovnjake in parke. Plodovi so užitni in uporabni tudi v ljudski medicini.

Razgled iz košenice na Rutah - Pogled na Mehovo in Kočevske gozdove

Pogled na Trško goro in Stari grad

Pogled na vasi Podgorja in na Novo mesto

Pogled na osrednji del naselja Dolž

VIRI IN LITERATURA

Goršin, A., 2015. Mehovsko stopiško območje, Opis vasi z zgodovinskimi in drugimi posebnostmi, samozaložba, Novo mesto.

Griesser Pečar, 2005. Cerkev na zatožni klopi, Družina, Ljubljana.

Hudovernik, A. 1913. Spomini na Janeza Trdino, Ljubljanski zvon 124 – 128, 203 – 208, 348 – 354, 409 – 416, 455 – 460, 527 – 535, 579 – 584, 655 – 657.

Kobe, M., 2004/05. Leseni objekti in njihov pomen za razvoj kraja, seminarska naloga, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, oddelek za lesarstvo.

Kronika župnije Stopiče.

Nadškofijski arhiv Ljubljana – krstna, poročna in mrliška knjiga župnije Črnomelj (obdobje 1800 – 1840).

Strle, F., 1986. Tomšičeva brigade 1942 – 43, Založba Borec in Partizanska knjiga, Ljubljana.

Sluga Kobe, T., 2020. Gorjansko srce, Ob 100 – letnici podružnične šole Dolž, Krajevna skupnost Dolž.

Strajnar, M., 2012. Dolnja Težka Voda 1836 – 1955 v fotografiji in besedi, Samozaložba, Novo mesto.

Trdina, J., 1998. Bajke in povesti o Gorjancih, Karantanija, Ljubljana.

Trdina, J., 1946. Zbrano delo, Prva knjiga, Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Trdina J., 1948. Zbrano delo, Druga knjiga, Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Trdina J., 1951. Zbrano delo, Tretja knjiga, Državna založba Slovenije, Ljubljana.

Trdina, J., 1958. Zbrano delo, 11. knjiga, Ljubljana.

Župnija Stopiče, Ob 300 – letnici župnijske cerkve, 2009. Župnijski urad Stopiče.

Dokumenti v arhivu župnije Stopiče

Delni seznam darovalcev za nove orgle v Stopičah, 1951.

Fotografije: požgana cerkev in šola na Dolžu, požgano župnišče v Stopičah, križev pot v Pangrč Grmu leta 1981, freska sv. Florijana na GD Dolž. Matične knjige župnije.

Potrdilo župnega urada Kostanjevica, 1942.

Slika Marije tolažnice žalostnih.

Slika škofa Antona Vovka.

Internetni viri

Bačar, R., 1978. Janez Majnik – Džems, Dolenjski list, 19. Oktober. 1978, št. 42, s. 26; https://www.dolenjskilist.si/media/arhiv-pdf/dl/1978/DL_1978_10_19_42_1523.pdf

Cerkev sv. Miklavža – Gorjanci, https://sl.wikipedia.org/wiki/Cerkev_sv._Miklav%C5%BEa,_Gorjanci Fotografije: Ignacij Hren, Sveti Egidij (2 fotografiji), Janez Majnik - Džems, Janez Trdina (2 fotografiji), Frančiška Stare - Radoslava.

Ignacij Hren – moja srečanja z generalom Rupnikom; <http://zapraseni-arhiv.blogspot.com/p/blog-page.html>

Jakopec, M., 1996. Stavka na Dolžu leta 1850, Kronika, časopis za slovensko krajevno zgodovino, letnik 44, št. 1., <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-Q2D-DEM-Q2/33d599b8-d066-42d-2-82d5-fdfe35d5a804/PDF>

Kobler, F., Frančišek Svetličič. Slovenski biografski leksikon; <https://www.slovenska-biografija.si/osebja/sbi635882/>

Register nepremične kulturne dediščine: <http://rkd.situla.org>.

Sveti Egidij (Tilen) – puščavnik in opat; <https://svetniki.org/sveti-egi->

dij-tilen-puscavnik-opat/Sveti Kozma in Damjan, <https://revija.ognjisce.si/iz-vsebine/pricevalec-evangelija/1251-kozma-in-damijan-umrla-ok-303>

Trdina, J., 1884. Vinska modrost, 24. Poglavje; <http://nl.ijs.si/imp/wikivir/dl/WIKI00185-1884.html#pb.024>

Trdina, J., 1905. Moje življenje; [https://sl.wikisource.org/wiki/Moje_%C5%BEivljenje_\(Janez_Trdina\)](https://sl.wikisource.org/wiki/Moje_%C5%BEivljenje_(Janez_Trdina))

Volčič, J., 1887. Zgodovina fara ljubljanske škofije, peti zvezek, Zgodovina Šmarješke fare na Dolenjskem, lastna založba, Novo mesto; http://www.sistory.si/cdn/publikacije/38001-39000/38021/Fara_Ljubljanske_skofije_1887.pdf

Ustni viri:

Cimrmančič Miha, Hrib pri Orehku, Novo mesto (2020)

Kastelic Andrej, Žabja vas, Novo mesto (2020)

Smolič Matija, Korita, Dobrnič (2018)

Šafar Jakob, Hrušica (2017)

Šalehar Stane, Dolž (2020)

Šašek Janez, Pangrč Grm (2001)

Udovč Jože, Stopiče, Novo mesto (2018)

Druge starejše fotografije:

Brulc Janez (Hrušica): Gorjanci okoli leta 1950.

Šalehar Stane (Dolž): novomašni kozarec iz dolške steklarne, Fabrika (2 fotografiji), cerkev sv. Egidija (3 fotografije).

Kobe Martin (Dolž): stekleni vrč iz dolške steklarne, Glažev greben, Fabrika (1 fotografija).

Župnijsko romanje župnije Stopiče 2020

Avtor besedila in oblikovanja: Anton Goršin

Fotografije: Anton Goršin § ostali (navedeni pod viri)

Pregled besedila: Magdalena Udovč

Odgovorna oseba: Tadej Kersnič, Župnija Stopiče

Organizacija romanja: Ivan Šašek, Stane Šalehar, Anton Klemenčič

